

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
з нормативних навчальних дисциплін професійної підготовки
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Історія та правознавство)
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

2025-2026 навчальний рік

Розробники програми:

Адамовський В.І., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін.

Хоптяр Ю.А., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін.

Семенюк-Прибатень А.В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін.

Опря І.А., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії.

Юга О.А., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії.

Кліщинський П.В., кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України.

Горбатюк О.В. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти.

Дорофей С. В., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри загальної та практичної психології.

Ухвалено на засіданні кафедри археології, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін

Протокол № 1 від 16 січня 2026 року

Завідувач кафедри

Олександр ФЕДЬКОВ

Затверджено радою з науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти історичного факультету

Протокол № 1 від 19 січня 2026 року

Голова ради

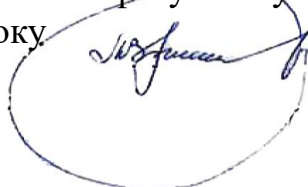

Анатолій ФІЛНЮК

Затверджено вченою радою історичного факультету

Протокол № 2 від 18 січня 2026 року

Т.в.о. декана факультету

Вадим МАРКІТАНТОВ

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми

Володимир АДАМОВСЬКИЙ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Атестація здобувачів вищої освіти спеціальності проводиться у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», освітньо-професійної програми «Історія на правознавство» та навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти денної форми навчання за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія). Забезпечення атестації здобувачів вищої освіти здійснюється згідно з Положенням про атестацію та організацію роботи екзаменаційної комісії в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (нова редакція).

У відповідності до освітньо-професійної програми «Історія та правознавство» та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія), затвердженого рішенням Вченої ради Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, формою атестації здобувачів вищої освіти є атестаційний екзамен. Він передбачає оцінювання результатів навчання, визначених галузевим стандартом вищої освіти та освітньо-професійною програмою.

До структури атестаційного екзамену входить оцінювання компетентностей з навчальних дисциплін професійної підготовки: методика викладання історії, шкільний курс правознавства з методикою викладання, історія України, психологія, педагогіка, історія Стародавнього світу, історія середніх віків, нова та новітня історія країн Європи і Америки, нова та новітня історія країн Азії і Африки, основи теорії держави та права, конституційне право України, цивільне та сімейне право, кримінальне право та процес, історія держави і права України, трудове право.

Метою проведення атестаційного екзамену є перевірка результатів навчання, набутих професійних знань та навичок у практичній діяльності здобувачів вищої освіти.

Для проведення атестації здобувачів освітнього рівня «Бакалавр» ОПП «Історія та правознавство» спеціальності 014 Середня освіта (Історія) створюється екзаменаційна комісія. Головою екзаменаційної комісії призначається фахівець у відповідній галузі або провідний науковець відповідного напрямку наукової діяльності. Головою екзаменаційної комісії також може призначатись науково-педагогічний працівник з напрямку підготовки/спеціальності, який не є працівником університету.

Розклад роботи кожної екзаменаційної комісії складається випусковою кафедрою, узгоджується з головою екзаменаційної комісії за встановленою формою. Атестаційний екзамен проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу за обов'язкової присутності голови екзаменаційної комісії.

До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які в повному обсязі виконали навчальний план за СВО «Бакалавр». Остаточна ухвала про видачу студентові випускного курсу диплома з відзнакою виноситься на засіданні екзаменаційної комісії з урахуванням результатів його державної атестації та поданих матеріалів до екзаменаційної комісії.

Атестація завершується видачею документу державного зразка про присудження студентам ступеня бакалавра із присвоєнням освітньої кваліфікації: «Бакалавр середньої освіти (Історія). Професійної кваліфікації: «Вчитель історії та правознавства закладу загальної середньої освіти».

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

Предмет і завдання курсу «Методика викладання історії».

Методика викладання історії, як наукова педагогічна дисципліна. Виникнення методичної системи навчання історії. Роль українських істориків і педагогів в розвитку методичних ідей. Місце методики викладання серед інших наук. Завдання, зміст і структура курсу.

Мета, завдання і зміст шкільної історичної освіти.

Завдання і зміст історичної освіти, її структура. Вивчення курсів історії в середній школі. Шкільні навчальні програми та підручники історії. Зв'язок курсів історії з іншими навчальними дисциплінами: практичний компонент.

Сучасна шкільна історична освіта в Україні.

Особливості та перспективи розвитку. Особливості сучасної системи шкільної історичної освіти. Комплексний характер завдань вивчення історії: формування знань, умінь, творчого мислення, переконань та ціннісних орієнтацій. Основні компоненти змісту історичної освіти. Історичні факти та їх роль у вивченні історії. Класифікація історичних понять та методика їх формування. Емпіричний і теоретичний рівні засвоєння учнями навчального історичного матеріалу.

Пізнавальні можливості учнів при вивченні історії.

Індивідуально-психологічні фактори організації пізнавальної діяльності учнів. Мотивація навчання історії. Поняття навченості. Прийоми та засоби актуалізації і підкріплення мотивів у навчанні історії. Проблемна ситуація, рольова, ситуація вибору, успіху – прийоми і засоби мотивації. Оцінка та відмітка як засоби мотивації. Основні фактори розвитку в учнів пізнавального інтересу до історії.

Розвиток пізнавальних здібностей учнів при вивченні історії.

Розвиваюче навчання, його характерні риси при вивченні історії. Класифікація умінь та навичок учнів. Етапи формування умінь та навичок учнів. Проблемне навчання історії.

Завдання, прийоми і засоби організації творчої діяльності учнів на уроках історії.

Творча діяльність учнів у процесі вивчення історії в школі. Пошукова активність учнів на уроках історії й позаурочних заняттях. Прийоми організації творчої діяльності учнів на уроках історії.

Методи і прийоми навчання історії в школі.

Поняття та функції методів і прийомів навчання. Класифікація методів навчання. Особливості і роль наочності при вивченні історії. Класифікація наочних засобів навчання. Прийоми наочного викладання історії у школі. Види прийомів навчання. Засоби навчання та їх роль у навчальному процесі. Інноваційні технології у викладанні історії.

Прийоми роботи з історичними документами.

Історичні документи на заняттях з історії в школі. Прийоми роботи з історичними документами на уроці історії. Художня література та прийоми її використання. Активізація пізнавальної діяльності учнів з використанням історичних документів.

Сучасний урок історії.

Вимоги до сучасного уроку історії. Типи уроків історії. Нестандартні уроки історії. Структура уроку історії. Підготовка вчителів до уроку та його проведення. Аналіз уроку історії. Типологія уроків історії. Взаємозв'язок між метою уроку та його типом. Взаємозв'язок макроструктури і мікроструктури уроку. Загальні та відмінні елементи макроструктури уроків історії різних типів, прийоми їх проведення. Урок формування вмінь і навичок: його макроструктура та мікроструктура. Місце та роль уроку засвоєння нових знань у системі викладання історії. Структура уроку засвоєння нових знань. Сприйняття і усвідомлення нового матеріалу, осмислення знань як етапи макроструктури уроку. Узагальнення та систематизація знань. Домашнє завдання. Етапи, прийоми та засоби формування вмінь на уроках історії. Предметні вміння й особливості їх формування. Комбінований урок з історії. Нестандартні уроки з історії, їх сутність і особливості

використання в практиці викладання історії у школі.

Система перевірки і оцінки знань учнів в процесі викладання історії.

Завдання і зміст перевірки та оцінки знань учнів з історії. Основні вимоги до знань учнів з історії. Організація, форми і прийоми перевірки знань учнів з історії. Оцінювання знань учнів. 12-бальна система оцінювання. Тести при перевірці знань учнів з історії. Рейтингова система оцінювання знань учнів з історії. Тематичний облік знань учнів. ЗНО: зміст, сутність, організація та проведення.

Позакласна робота з історії.

Поняття позакласної роботи з історії, її риси та завдання. Зміст позакласної роботи з історії. Основні форми позакласної роботи з історії та методика їх проведення. Екскурсійна робота. Види екскурсій. Історичні олімпіади й вечори, їх зміст і організація. Роль історичних гуртків і учнівських об'єднань у позакласній роботі. Місце та роль у позакласній роботі історичних турнірів та історичних вечорів. Використання проектно-методики у позакласній роботі.

Вивчення регіональної історії в курсі історії України.

Роль і місце історико-краєзнавчого матеріалу у вивченні вітчизняної історії. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії України. Краєзнавча робота. Проблема добору краєзнавчого матеріалу для позакласної роботи.

Технічні засоби навчання при вивченні історії в школі.

Психолого-педагогічні основи застосування ТЗН при вивченні історії. Аналіз фонду ТЗН. Методичні прийоми використання ТЗН на уроках історії. Комп'ютер при викладанні історії.

Методи і технології навчання громадянської освіти.

Актуальність вивчення курсу «громадянська освіта» в сучасній школі. Система освітніх і громадянських компетентностей. Методи і прийоми навчання громадянської освіти. Класифікація засобів навчання та їх використання в освітньому процесі. Проблема оцінювання навчальних досягнень учнів з курсу «громадянська освіта».

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Баханов К. О. Запровадження компетентнісного підходу до навчання історії в школі. Ч.1. Ч.2. Харків, 2017.
2. Баханов К. О. Професійний довідник учителя історії. Харків, 2011.
3. Баханов К. О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя, 2002.
4. Боровець І., Дубінський В., Паур І. Навчання історії в зарубіжній школі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2020.
5. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ, 1997.
6. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2003.
7. Вороліс М. Г. Методика викладання історії в середній загальноосвітній школі. Вінниця, 2005.
8. Вяземский Е. Е., Стрелова О. Ю. Теория и методика преподавания истории: учеб. для студ. высш. учеб. заведения. Москва, 2003.
9. Горохівський П. І. Теорія та методика навчання історії. Курс лекцій. Умань, 2016.
10. Дубінський В. А. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 2019.
11. Курилів В. Методика викладання історії: навчальний посібник. Львів, Торонто, 2003.
12. Левітас Ф. Л., Салата О. А. Методика викладання історії. Харків, 2006.
13. Мельник Л. Г. Методика викладання історії в середній школі. Київ, 1974.
14. Никулина Н. Ю. Методика преподавания истории в средней школе: учебное пособие. Калининград, 2000.
15. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К., 2006.

ШКІЛЬНИЙ КУРС ПРАВОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИКА ЙОГО ВИКЛАДАННЯ.

Структура шкільної правової освіти.

Поняття правової освіти, її значення і загальна характеристика. Загальна характеристика структури правової освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. Побудова, освітньо-виховні завдання та особливості шкільного курсу основ правознавства: сучасні вимоги до викладання курсу правознавства у школі; основні компетентності учнів, які формуються на уроках правознавства.

Шкільні програми з правознавства 9 клас.

Пояснювальна записка програми шкільного курсу правознавства, її зміст та призначення (9 клас). Структура програми шкільного курсу правознавства та календарно-тематичне планування шкільного курсу правознавства. Компетентнісний потенціал предмета: уміння, ставлення. Особливості організації навчання та зміст програми.

Основні засоби навчання шкільної правознавчої освіти.

Зміст, структура, принципи побудови різних варіантів підручників з правознавства. Методичні вимоги до підручника з правознавства. Характеристика навчально-методичної літератури з правознавства. Наочність на уроках правознавства: характеристика, правила застосування та виготовлення в процесі навчання. Технічні засоби навчання на уроках правознавства: класифікація, принципи та прийоми використання.

Форми та методи навчання у шкільному курсі правознавства.

Форми навчання правознавству у школі. Фронтальна, групова та індивідуальна робота на уроці правознавства. Класифікація методів навчання правознавству. Усний виклад навчального матеріалу на уроках з основ правознавства. Методика формування правових понять на уроках правознавства. Класифікація юридичних термінів і понять. Методика формування шкільної правничої бібліотеки. Використання нормативно-правових актів на уроках з правознавства.

Методи активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках правознавства.

Рівні пізнавальної активності учнів на уроках з основ правознавства. Значення інтерактивних методів навчання на уроках правознавства. Методи і прийоми активізації навчальної діяльності учнів на уроках з основ правознавства (евристична бесіда, брейнстормінг, дискусія, дидактичні та рольові ігри, метод проектів, аналіз проблем, міжпредметні зв'язки). Використання мережі Інтернет у навчанні основам правознавства. Значення самостійної роботи учнів у навчальному процесі. Методи формування навичок самостійної діяльності учнів на уроках з основ правознавства.

Педагогічна діагностика знань та умінь учнів на уроках правознавства.

Завдання й функції перевірки навчальних досягнень учнів. Основні види й форми контролю на уроках з правознавства. Критерії оцінювання освітніх досягнень учнів під час вивчення правознавства. Організація й методичні прийоми перевірки результатів навчальної діяльності учнів на уроках з правознавства. Типові помилки у процесі перевірки знань і вмінь учнів.

Сучасний урок правознавства.

Сучасний урок правознавства як навчальне заняття: типологія, структура, вимоги до проведення. Підготовка вчителя до уроку правознавства. Визначення мети і завдань уроку правознавства (очікуваних результатів уроку). Етапи проведення вчителем уроку правознавства. Конспект (план) уроку основ правознавства.

Урок (практичне заняття) у шкільному курсі «Основ правознавства» .

Суть поняття «практичне заняття з правознавства», роль і значення практичних занять у формуванні правових компетентностей учнів. Класифікація практичних занять, їх типи та види. Структура уроку-практичного заняття з правознавства. План-конспект практичного заняття з основ правознавства. Особливості методики проведення юридичних практикумів у шкільному курсі основ правознавства.

Позакласні та позашкільні форми навчання правознавства.

Поняття позаурочної, позакласної та позашкільної роботи. Завдання і зміст позакласної роботи з правознавства. Основні форми позакласної роботи з правознавства. Позашкільні форми вивчення правознавства. Роль учителя правознавства в структурі позашкільного вивчення предмета.

Правове виховання школярів

Поняття, зміст та завдання правового виховання учнів на уроках правознавства. Формування правової культури учнів. Виховання активної правової життєвої позиції школярів. Умови ефективності правового виховання школярів. Основні напрямки оптимізації правового виховання в сучасній Україні. Методика організації та проведення виховних заходів у школі та у процесі позашкільної виховної роботи.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ.

1. Андрусин Б. І., Гуз А. М. Методика викладання шкільного курсу «Основи правознавства». Київ : Знання, 2008. 301 с.
2. Гетьман А. П., Герасіна Л. М., Данильян О. Г. та ін. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / За ред. В. Л. Тація. Харків : Право, 2010. 368 с.
3. Головка Н. І. Методика викладання правознавства : навч. посібник. Київ : Персонал, 2017. 202 с.
4. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави. Право України. 2005. № 4. С. 15–23.
5. Дрожжина С. В. Основи правознавства. Наочний довідник. Київ-Харків : Веста. 120 с.
6. Євтушенко Р. І., Галегова О. В. Книга вчителя історії, етики, основ правознавства : довід.-метод. видання. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 224 с.
7. Кашкарьов Г. В. Методика викладання правознавства в школі в опорних схемах і таблицях. Харків : Основа, 2011. 64 с.
8. Караваєва О. Я. Організація позаурочної роботи з правознавства в школі. Навчально-методичний посібник. Харків : Основа, 2008. 143 [1] с. (Б-ка журналу «Історія та правознавство». Вип. 10 (58)).
9. Коляда І. А., Булда А. А. Основи правознавства : 9 клас : метод. посіб. для вчителів. Київ : А.С.К., 2011. 240 с.
10. Концепція правової освіти у загальноосвітній 12-річній школі // Книга вчителя історії, етики, основ правознавства. Харків, 2006. С. 113–116.
11. Лякішева А. В., Грицюк Л. К. Методика викладання навчальних дисциплін соціально-педагогічного напрямку студентам ВНЗ : навч.-метод. посіб. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 504с.
12. Мокрогуз О. П., Єрмоленко А. О., Кагітіна Н. А. Тиждень історії та правознавства в школі. Харків : Ранок, 2008. 160 с.
13. Наровлянський О.Д. Дидактичні матеріали з основ правознавства : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер. 1999.
14. Нестерук Н. Р. Використання таблиць на уроках правознавства : навч.-метод. посібник. Сокаль, 2013. 27 с.
15. Нетрадиційні уроки з основ правознавства / Укл. Н. В. Томашевська. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. 224 с.
16. Нікітіна І. П., Галегова І. П., Нікітін Ю. О. Настільна книга молодого вчителя історії та правознавства. Харків : Ранок, 2010. 256 с.

17. Правова освіта в навчальних закладах : метод. рекомендації. Краматорськ, 2017. 20 с.
18. Ремех Т. О. Методика навчання учнів 9-го класу основ правознавства: метод. посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2018. 96 с.
19. Ремех Т. О. Практичні заняття з правознавства: методичний аспект. Український педагогічний журнал. 2016. № 4. С. 43–51.
20. Рябовол Л. Контроль навчальних досягнень учнів з правознавства : поняття, принципи, функції, мета, суб'єкти, об'єкти, критерії оцінювання. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 9 (Ч. 2). С. 61–68.
21. Святокум О. Є. Основи правознавства. 9 клас : міні-конспекти уроків до підручника О. Є Святокум, І. О. Святокума. Харків : Ранок, 2017. 40 с. + календ. план (8 с.).
22. Тандура А. І. Інтерактивні технології на уроках правознавства. Харків : Основа, 2005. 96 с.
23. Чужикова В. Г. Методика викладання права : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2009. 425 с.
24. Фіцула М. М. Правове виховання учнів. / Метод. посіб. К.:ІЗМН, 2015.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Українські землі у давню добу.

Хронологічні рамки та періодизація давньої історії України. Заселення території України в палеоліті та мезоліті. Стоянки перших людей. Форма їх суспільної організації. Первісне стадо. Людина сучасного типу. Виникнення родової організації, племен, сім'ї. Основні заняття людей, знаряддя праці. Найдавніші релігійні уявлення людини.

Доба неоліту та енеоліту. Основні археологічні культури. Трипільська культура та її традиції в археологічних культурах пізніших народів. Населення України в епоху бронзи та залізного віку.

Грецькі міста-держави Північного Причорномор'я.

Причини і наслідки грецької колонізації у Причорномор'ї. Формування трьох основних центрів та їх округ: Ольвії, Боспору Кімерійського, Херсонесу. Соціальний та економічний розвиток міст-держав, їхній політичний устрій.

Українські землі в II ст. до н.е. – у VIII ст. н.е.

Найдавніші писемні та археологічні джерела про слов'ян – венетів, антів і склавинів. Теорії їхнього походження. Велике переселення народів та його вплив на зміну етнічної карти Східної Європи і українських земель. Антський і склавинський племінні союзи та їх місце в історії України. Господарство, суспільно-політичне та духовне життя антів.

Протодержавні політичні об'єднання („землі”, „княжіння”) східних (праукраїнських) слов'ян у лісостеповій зоні України. Еволюція їх суспільно-політичного устрою.

Виникнення Київської держави та її становище у IX – в першій половині X ст.

Передумови виникнення Київської Русі та її етнічні коріння. Періодизація історії Русі. Теорії походження Київської Русі. Особливості державотворення в Західній та Східній Європі. Перетворення Києва на державний центр у Середньому Подніпров'ї. Династія Києвичів. Дір і Аскольд, їх внутрішня та зовнішня політика. Кінець династії Києвичів. Правління Олега та Ігоря. На шляху до імперії.

Зміцнення та розвиток Руської держави у другій половині X - в першій половині XII ст.

Княгиня Ольга. Перші спроби регламентації данини й адміністративно-судової системи на Русі. Зовнішня політика Ольги. Воєнна активність Русі у 60-і - на початку 70-х рр. X ст. Святослав. Проведення адміністративної реформи. Відносини Київської держави з Візантією, Болгарією, Хозарією, печенігами.

Боротьба за владу між синами Святослава Олегом і Володимиром. Утвердження Володимира на Київському столі. Проведення адміністративної реформи. Зміцнення системи державної влади на місцях. Завершення процесу складання державної території. Релігійна реформа. Зовнішня політика Володимира.

Зміцнення централізованої влади в Київській Русі Ярославом Мудрим. Внутрішня і

зовнішня політика. "Руська правда". Міжнародні зв'язки і місце Київської Русі в історії Європи.

Політична роздробленість Руської держави. Утворення Галицько-Волинської держави.

Причини роздробленості Русі. Володимир Мономах і його боротьба за державну єдність Русі. Зростання політичної і економічної могутності місцевих центрів.

Державні утворення Середнього Подніпров'я: Київська, Чернігівська та Переяславська держави – "землі". Економічне та політичне зростання Галицького князівства за Ростиславичів. Ярослав Осмомисл. Волинська земля, її економічне і політичне становище. Роман Мстиславович. Об'єднання Галицької і Волинської землі, утворення Галицько-Волинської держави.

Галицько-Волинська держава.

Внутрішня і зовнішня політика Романа Мстиславовича.

Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Руські князівства під ігом Золотої Орди. Спроби Данила Галицького організувати антиординську коаліцію держав.

Галицько-Волинська держава в останні десятиріччя XIII – в першій половині XIV ст. Князь Лев Данилович. Король Юрій I. Утворення Галицької митрополії. Останні галицько-волинські князі (Андрій I, Юрій II Болеслав).

Українські землі під владою Литви (друга половина XIV – перша половина XVI ст.).

Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського (ВКЛ). Включення до ВКЛ Східної Волині, Сіверщини, Київщини і Поділля. Відносини з Золотою Ордою за князювання Ольгерда. Політика великих литовських князів на українських землях.

Кревська унія 1385 р., її сутність і наслідки для українських земель. Литовський князь Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика.

Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада та її склад. Зростання ролі шляхти, надання їй князівських привілеїв. Сейми. Етнічні процеси. Формування шляхетських і магнатських землеволодінь. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Руїнування общини.

Виникнення українського козацтва та Запорозької Січі.

Причини і теорії походження, джерела, місце та час виникнення українського козацтва. Передумови створення військової організації козацтва.

Виникнення перших Січей. Дмитро Вишневецький та його діяльність. Військове мистецтво, життя, та побут січовиків. Військово-політична організація Запорозької Січі. Запорозька Січ – державно-політичне утворення українського народу.

Україна в середині – др. пол. XVI ст. Люблінська унія.

Політичне становище українських земель у середині XVI ст. Українська шляхта. Князь В. К.Острозький. Передумови об'єднання Великого князівства Литовського і Польського королівства. Люблінський сейм 1569 р. Суспільно-політичні зміни на українських землях після Люблінської унії. Оцінка Люблінської унії в українській та зарубіжній історіографії.

Становище православної церкви. Православні братства. Церковний собор в Бересті 1596 р., утворення Української греко-католицької церкви. Вплив Берестейської унії на розвиток церковного життя в Україні. Відновлення вищої православної ієрархії. Й.Борецький. Митрополит П.Могила.

Умови і стан розвитку української культури. Стан шкільництва. Острозька академія. Братські школи. Утворення Києво-Могилянської академії. Книгодрукування. І.Федоров.

Українське козацтво та Запорозької Січі в другій половині XVI- першій половині XVII ст.

Зростання ролі козацтва в житті України в другій половині XVI ст. Утворення реєстрового козацтва. Повстання 1591-1596 рр. під проводом К.Косинського та С.Наливайка. Гетьман П.Конашевич-Сагайдачний, його політична, військова та просвітницька діяльність. Участь українського козацтва у Хотинській війні.

Козацько-селянські повстання 20–30-х рр. XVII ст. Ординація Війська запорозького 1638 р.

Українська національна революція середини XVII ст. Утворення Української козацької держави.

Причини та передумови революції. Характерні риси, рушійні сили та періодизація. Історіографія проблеми.

Початок революції. Б.Хмельницький. Розвиток національно-визвольної боротьби протягом першого етапу революції (1648–1652 рр.) Становлення Української козацької держави – Гетьманату. Органи державної влади та адміністративно-територіальний устрій. Українська армія. Сподвижники Богдана Хмельницького. Місце козацької України в міжнародних відносинах тогочасної Європи.

Військово-політична боротьба в 1653-1657 рр. Українсько-московська міждержавна угода 1654 р., її оцінка в історіографії. Перебіг воєнних дій проти Польщі в 1654-1657 рр.

Гетьманство Івана Виговського, його внутрішня і зовнішня політика. Гадяцька угода 1658 р. Російсько-українська війна 1658-1659 рр. Гетьман Юрій Хмельницький (1659-1662 рр.). Гетьман Павло Тетеря та його діяльність. Ніжинська „чорна” рада 1663 р., її наслідки для Української держави. Гетьман П. Дорошенко, його боротьба за відновлення єдності української держави. Андрусівське перемир'я 1667 р., його наслідки для України. Причини поразки та наслідки Української національної революції.

Лівобережна Гетьманщина в другій половині XVII ст.

Розкол козацької України в 1663 р. та утворення окремого гетьманства на Лівобережжі. Правління Івана Брюховецького. Гетьман Дем'ян Многогрішний. Глухівські статті 1669 р. Правління Івана Самойловича, його внутрішня та зовнішня політика.

Запорозька Січ у другій половині XVII ст. Кошовий отаман Іван Сірко.

Українська колонізація Слобожанщини. Заснування слобідських міст. Формування адміністративного устрою Слобожанщини.

Адміністративно-територіальний устрій Лівобережної Гетьманщини та Слобідської України. Органи влади. Соціальні стани. Землеволодіння. Розвиток сільського господарства, ремесла, торгівлі. Підпорядкування української православної церкви Московському патріархатові.

Українські землі наприкінці XVII – на початку XVIII ст.

Прихід до влади гетьмана Івана Мазепи. Коломацькі статті 1687 р. Зовнішня та внутрішня політика Мазепи. Участь українських полків у Північній війні. Становлення українсько-шведського союзу. Полтавська битва 1709 р., її наслідки для України. Місце гетьмана І.Мазепи в національно-визвольному русі. Оцінка його діяльності в історіографії.

Пилип Орлик – гетьман в еміграції. „Пакти і Конституція законів і вольностей Війська Запорозького”.

Правління гетьмана Івана Скоропадського в Україні-Гетьманщині. Павло Полуботок.

Україна-Гетьманщина в середині – другій половині XVIII ст.

Правління Данила Апостола (1727-1734 рр.). Діяльність „Правління гетьманського уряду”. Відновлення гетьманату у 1750 р. Гетьман Кирило Розумовський, його діяльність.

Остаточна ліквідація гетьманату в Україні за правління Катерини II. Діяльність П.Румянцева на Лівобережній Україні. Зруйнування Запорозької Січі. Петро Калнишевський.

Правобережна Україна в другій половині XVIII ст.

Причини розгортання національно-визвольної боротьби. Гайдамацький рух. Коліївщина. М.Залізняк. Опришківський рух. Поділи Речі Посполитої та українські землі.

Суспільні трансформації та розвиток України у першій пол. XIX ст.

Адміністративно-територіальний устрій і управління українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Структура народонаселення України. Національні меншини. Економічний розвиток України у першій половині XIX століття. Криза кріпосництва та розвиток нових соціально-економічних відносин в Україні. Російські і польські революційні рухи в Україні 1820-1830 років. Революція 1848-1849 років у Австрії і Західна Україна. Кирило-Мефодіївське товариство

України у другій пол. XIX – поч. XX ст.

Кримська війна і Україна. Початок другої фази українського націєтворення. Слов'янська ідея в українській суспільно-політичній думці середини XIX ст. Суспільно-політичне життя на західно-українських землях у 50-80 рр. XIX ст. Москвофіли, народовці, радикали. Суспільно-політичне життя в українських губерніях Російської імперії у 50-80 рр. XIX ст. Хлопомани. Українофільство. Громади . “Великі реформи” та їх впровадження в українських губерніях Російської імперії. Розвиток сільського господарства та промисловості в Україні в пореформенний період. Початок третьої (політичної) фази українського націєтворення. Формування та діяльність українських політичних партій .

Україна на початку XX ст.

Україна в період російської революції 1905–1907 рр. Реалізація столипінської аграрної реформи в українських губерніях Російської імперії . Україна і Перша світова війна.

Українська національно-демократична революція 1917–1922 рр.

Україна в добу Центральної Ради. Українська держава гетьмана Павла Скоропадського. Українська Народна Республіка за Директорії. Західно -Українська Народна Республіка. Створення комуністичного режиму в Україні

Україна в 20-30-ті роки XX ст.

Нова економічна політика в УСРР Суспільно-політичне життя в умовах непу Індустріалізація УСРР. Колективізація сільського господарства України. Утворення СРСР. Статус України в складі Радянського Союзу. Національно -культурна політика більшовиків. Голодомор 1932 -1933 рр.: величезна трагедія українського села. Суспільно -політичні процеси в радянській Україні. Масові репресії. Західноукраїнські землі у Міжвоєнний період

Україна напередодні і в період Другої світової війни.

Україна напередодні та на початковому етапі Другої світової війни. Початок німецько-радянської війни. Бойові дії на Території України у 1941–1944 рр. Окупаційний режим Німеччини та її союзників в Україні. Радянський партизанський рух і комуністичне підпілля. Внесок України у перемогу над нацизмом

Україна в роки системної кризи радянського ладу та суверенізації республік (1946–1991).

Україна у завершальну добу сталінізму (1945–1953). Голодомор в Україні 1946–1947 рр. Україна за керівництва Микити Хрущова. Україна в добу «застою». Дисидентський рух в Україні. Україна в період перебудови Михайла Горбачова. Україна напередодні суверенізації.

Україна в добу незалежності

Проголошення незалежності. Україна за президентства Леоніда Кравчука і Леоніда Кучми. Утвердження незалежної України. Президентство Віктора Ющенка і Віктора Януковича. Євромайдан і революція гідності. Президентство Петра Порошенка. Анексія Кримського п-ва і війна на Донбасі. 2019 рік: початок президентства Володимира Зеленського. Спроби виведення України з кризи

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): Навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. 357 с.
2. Бойко О. Новітня історія України (2014-2019 рр.) : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 160 с.
3. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2002.
4. Борисенко В. Курс української історії. – К., 1997.
5. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К., 1995.
6. Винокур І., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України. – К., 1996.
7. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995.. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991
8. Гунчак Т. Україна: XX століття. Київ: Дніпро, 2005. 384 с.
9. Історія України: нове бачення: У 2 т. / Під ред. В.А.Смолія. Київ.: Україна, 1996. 494 с.

10. Історія України: Новітня доба: навч. посібник / [В.М.Литвин, В.Ф.Колесник, А.Г.Слюсаренко та ін.]; за ред. В.М.Литвина. Київ.: Академвидав, 2012. – 480 с.
11. Калініченко В.В., Ри балка І.К. Історія України. Ч.ІІІ: 1917-2003: Підручник для історичних факультетів вищих навчальних закладів. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2004. 628 с.
12. Кондратюк К. Новітня історія України. 1914-1945 рр.: Навч. посібник / К.Кондратюк. Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 262 с.
13. Коріненко П.С., Фартушняк А.К. Курс лекцій з історії України. У чотирьох частинах. Ч.ІІІ-ІV: Новітня історія України. Тернопіль: Вид-во „Астон”, 2007. Ч.ІІІ 416 с. Ч.ІV. 400 с.
14. Кудряченко А.І., Калінічева Г.І., Костиця А.А. Політична історія України ХХ століття: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ.: МАУП, 2006. 696 с.
15. Литвин В. Історія України (у 3 томах) / В.Литвин. Київ: Вид. дім „Альтернативи”, 2005. Т.ІІІ. Кн.1. 832 с.; Кн2. 640 с.
16. Пасічник М. С. Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 735 с.
17. Слюсаренко А.Г., Гусев В. І., Литвин В.М. та ін. Новітня історія України (1900-2000): підручник. Київ: Вища школа, 2002. 719 с.
18. Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності. Навчальний посібник. – К., 1999
19. Гирич І. Формування модерної української нації: теорія і суспільні виклики (XIX – початок ХХ ст. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. 112 с.
20. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ століття. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с

ПСИХОЛОГІЯ

Загальна психологія

Основні поняття психології: психіка, свідомість, самосвідомість, особистість, діяльність, спілкування. Пізнавальні психічні процеси особистості (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, мовлення). Емоційно-вольові процеси особистості (емоції, почуття, воля), їх властивості і закономірності. Індивідуально-типологічні властивості особистості (темперамент, характер, здібності).

Вікова психологія

Поняття про психічний розвиток. Періодизація вікового розвитку психіки і особистості. Особливості психічного розвитку у дошкільному дитинстві, у молодшому шкільному, у підлітковому, у юнацькому віці. Особливості розвитку пізнавальних психічних процесів у дошкільному дитинстві, у молодшому шкільному, у підлітковому, у юнацькому віці. Особливості розвитку емоційно-вольових психічних процесів у дошкільному дитинстві, у молодшому шкільному, у підлітковому, у юнацькому віці. Індивідуально-типологічні властивості особистості у дошкільному дитинстві, у молодшому шкільному, у підлітковому, у юнацькому віці. Особливості розвитку особистості у дошкільному дитинстві, у молодшому шкільному, у підлітковому, у юнацькому віці. Розвиток спілкування та міжособистісних взаємин у дошкільному дитинстві, у молодшому шкільному, у підлітковому, у юнацькому віці

Педагогічна психологія

Поняття про навчіння, навчання, навчальну діяльність. Психологічні причини зниження навчальної успішності здобувачів освіти та його запобігання. Психологічні закономірності засвоєння знань та формування понять. Психологічні особливості педагогічної оцінки, їх врахування при оцінюванні знань учнів. Психологічні основи формування навичок та вмінь здобувачів освіти. Психологічне забезпечення уроку та його аналіз учителем. Психологічні особливості педагогічної діяльності та спілкування. Психологічні особливості формування особистості здобувача освіти. Соціально-

психологічний клімат у колективі класу. Конфлікти між здобувачами освіти: особливості перебігу, розв'язання та профілактики. Психологічні чинники подолання шкільного булінгу і проявів насильства. Поняття про девіантну поведінку, її особливості та профілактика. Робота педагога зі здобувачами освіти, які пережили психічну травму.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ПРАЦЮВАННЯ

1. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження) / [авт. кол. В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук] ; заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ : Центр учбової літератури., 2019. 424 с. <https://westudents.com.ua/knigi/497-dityacha-psihologiya-dutkevich-tv.html>
3. Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Теоретичний курс. [текст] навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 388 с. URI: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/7621>
4. Калениченко Р. А. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ : КНУБА, 2023. – 196 с.
5. Максименко С.Д. Загальна психологія. Вид. 5-те, перер. та доповнене. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 272 с.
6. Москалець В. Загальна психологія. 2021. Київ: ліра-К. 564 с.
7. Савчин М.В. Вікова психологія: навчальний посібник. 5-те вид. Київ : Академія, 2021. 376 с.
8. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О.П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Київ : Центр навчальної літератури 2020. 384 с.
9. Учитель І. Б. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник [електронне видання] / І. Б. Учитель, М. В. Сурякова, І. Б. Батраченко. Дніпро: Середняк Т. К., 2021. 162 с.

ПЕДАГОГІКА

Педагогіка в системі наук про людину.

Система людинознавчих наук. Педагогіка як галузь людинознавства, наука про виховання, як система діяльності, мистецтво, навчальний предмет. Об'єкт і предмет дослідження у педагогіці. Сучасні завдання педагогіки. Категоріальний апарат педагогіки. Основні педагогічні поняття: виховання, освіта, навчання, освітній процес. Джерела педагогіки: народна педагогіка, твори філософів, твори класиків педагогіки, результати сучасних педагогічних досліджень, передовий педагогічний досвід, дані суміжних з педагогікою наук, державні документи з питань освіти і виховання.

Розвиток, соціалізація і виховання особистості.

Людина як біологічна істота. Індивід – типовий представник людського роду. Особистість як суб'єкт соціальних стосунків і свідомої діяльності. Індивідуальність – унікальна якість особистості індивіда. Поняття про розвиток особистості. Причини (фактори) розвитку: біологічні, психологічні, соціальні. Теорії (концепції) розвитку особистості: біологізаторська, соціологізаторська, конвергенції (взаємодії факторів), біхевіоризму, психоаналізу, персоналістичні теорії. Рушійні сили розвитку. Саморозвиток як результат власної активності особистості. Поняття „Формування особистості” у психологічному та педагогічному розумінні. Сучасне уявлення про соціалізацію особистості. Основні чинники розвитку особистості: спадковість, середовище, виховання і власна активність особистості. Поняття про спадковість, спадкові ознаки, задатки і здібності. Вплив спадковості на розвиток особистості. Поняття про середовище (макро-, мезо-, мікро-). Неоднозначність впливу середовища на соціалізацію особистості. Проблема педагогізації середовища найближчого

оточення школяра. Виховання як процес корегування впливів середовища і спадковості. Умови ефективності виховання. Активність особистості як фактор її розвитку й соціалізації та результат розвитку. Самовиховання як розвиток індивідуальності. Потреби особистості як джерело її активності. Діяльність і спілкування як засоби активності. Види діяльності і спілкування. Важливість залучення вихованців до діяльності і спілкування. Стимулювання вихователем самовиховання та саморозвитку школярів. Вікові етапи в розвитку особистості. Основні показники вікового розвитку. Акселерація та ретрадація як відхилення від оптимальних констант розвитку.

Зміст освіти як фундамент базової культури особистості .

Дидактика – теорія освіти і навчання. Її виникнення і розвиток. Народна дидактика. Основні дидактичні категорії: освіта, навчання, процес навчання. Взаємозв'язок дидактики і окремих фахових методик. Поняття змісту освіти, як складової базової культури людини. Різні підходи до побудови змісту освіти в історії педагогіки. Теорії формальної і матеріальної освіти. Сучасні вимоги до побудови змісту освіти. Державний і шкільний компонент змісту освіти. Модернізація змісту освіти у національній школі України. Державні документи, що визначають зміст шкільної освіти. Державні стандарти освіти. Навчальні плани. Навчальні програми, їх основний зміст і способи побудови. Підручники і посібники. Функції, типи, структура підручників. Дидактичні вимоги до підручників. Навчальні посібники. Вибір учителем навчальних програм, підручників і посібників. Процес навчання як невід'ємна складова частина освітнього процесу. Суть процесу навчання як процесу пізнавальної діяльності. Його двосторонній характер. Пізнання і навчання. Суперечності та рушійні сили навчального процесу. Основні фактори, які впливають на ефективність процесу навчання: зміст і обсяг навчального матеріалу організаційно-педагогічний вплив учителя, ставлення учня до навчання та його научуваність, час. Функції навчання: освітня, виховна, розвиваюча. Структура цілісного процесу навчання. Діяльність вчителя в процесі навчання. Основні етапи процесу засвоєння учнями знань: сприймання, розуміння, осмислення, узагальнення, закріплення, застосування. Мотиви учіння школярів. Різні підходи до класифікації типів і видів навчання.

Поняття про методи навчання. Структура методу. Методи і прийоми. Функції методів навчання. Різні підходи до класифікації методів навчання, їх аналіз. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання і мотивації. Методи контролю і самоконтролю у навчальному процесі. Народно-педагогічні методи. Контроль, перевірка, оцінка і облік у навчальному процесі. Принципи, функції, види і форми контролю. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності. Педагогічні вимоги до оцінки. Освітня і виховна роль оцінки. Критерії оцінювання навчальних досягнень школярів.

Виховання в цілісному освітньому процесі.

Виховання у вузькому педагогічному сенсі – складова частина цілісного освітнього процесу. Єдність і відмінність процесів виховання і навчання. Суть і особливості процесу навчання. Підходи до визначення суті процесу виховання: об'єктивні і суб'єктивні. Рушійні сили процесу виховання, внутрішні і зовнішні суперечності. Основні структурні компоненти процесу виховання. Етапи виховного процесу. Поняття про діагностику вихованості школяра. Закономірності і принципи виховання. Народна педагогіка про принципи виховання. Характеристика сучасних принципів виховання. Шляхи підвищення процесу виховання.

Мета і завдання виховання на сучасному етапі. Державні документи з проблем виховання підростаючого покоління. Суть змісту виховання та вимоги до його побудови у закладі загальної середньої освіти. Мета, завдання та зміст основних компонентів виховання у національній школі. Формування світоглядних позицій учнів у процесі освітньої діяльності.

Поняття методу та прийому виховання. Класифікація методів виховання. Умови оптимального вибору методів вихователем. Характеристика основних груп методів виховання: методів формування свідомості особистості, методів організації діяльності, спілкування, формування позитивного досвіду суспільної поведінки, методів стимулювання і мотивації діяльності і поведінки, методів самовиховання. Завдання і функції класного

керівника (діагностична, організаторська, виховна, координаційна, стимулювальна). Робота класного керівника з батьками учнів. Планування, облік і аналіз виховної роботи, визначення рівня вихованості учнів.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Задорожна-Княгницька Л. В., Тимофєєва І.Б. Загальні основи педагогіки : навч. посіб. для здоб. вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спец. 013 «Початкова освіта», Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 192 с.
2. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник . 3-тє видання, перероблене та доповнене. Київ: Ліра-К, 2016. 608 с.
3. Михалюк А. М. Педагогіка : інтерактивний контент. Навчально-методичний посібник. Київ : Видавництво «Каравела», 2023. 244с
4. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – Вид. 3-тє, перероб. І доп. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. – 168с.
5. Сікорський П. І. Нова педагогіка : підручник, Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. – 540с.
6. Коломоєць С., Петков С., Припула Р. Патріотичне виховання: теорія і практика / автори та укладачі: Коломоєць С., Петков С., Припула О. – Київ:, Видавничий дім «Професіонал», 2021. – 224с.
7. Основи педагогічної майстерності та творчості вчителя: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / [автори-укладачі: О. М.Дутко, О. В. Горбатюк, І. Ю. Лебідь, С. В. Поліщук, В. В. Федорчук; за заг. ред. В. В. Федорчук]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 275с.
8. Закон України „Про освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
9. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. К : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
10. Концепція Нової української школи
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
11. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>
12. Пальчевський С.С. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Каравела, 2016. 496 с. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/348-pedagogka-palchevskiy-ss.html>
13. Пащенко М.І., Красноштан І.В. Педагогіка: навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 228 с. URL: <https://ua1lib.org/book/3099168/d4d9a3?id=3099168&secret=d4d9a3>

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

Вступ до історії Стародавнього світу. Проблеми хронології та періодизації.

Поняття «Стародавній світ»: його зміст, основні риси та часові межі. Проблеми хронології та періодизації історії стародавніх цивілізацій. Основні джерела з історії Стародавнього світу: археологічні знахідки, писемні пам'ятки, міфи та легенди. Особливості розвитку давніх суспільств та їхня відмінність від пізніших історичних епох. Вплив географічних умов на формування перших цивілізацій.

Епоха родової общини. Община первісних мисливців, збирачів і рибалок.

Основні риси первісного суспільства: господарська діяльність, соціальна структура та вірування. Форми організації первісних людей: родова община, плем'я, орда. Життєдіяльність первісних мисливців, збирачів і рибалок: знаряддя праці, способи

виживання, взаємодія з природою. Роль жінки та чоловіка у первісному суспільстві. Виникнення первісних культів, шаманізму та уявлень про світобудову.

Первісне суспільство в період розквіту та розпаду родової общини. Культура первісного суспільства.

Перехід до осілого способу життя та зародження відтворюючих форм господарства (землеробство, скотарство). Виникнення соціальної нерівності та формування елементів майбутньої державної організації. Культурні досягнення первісного суспільства: наскельний живопис, обрядові споруди, розвиток усної традиції. Неолітична революція та її наслідки для розвитку людства. Причини та наслідки розпаду родової общини та появи нових форм суспільної організації.

Утворення цивілізації Стародавнього Єгипту.

Географічні умови та їхній вплив на формування єгипетської цивілізації. Об'єднання Верхнього та Нижнього Єгипту: роль фараона Менеса. Політична організація Стародавнього Єгипту: влада фараона, роль жерців та чиновників. Основні етапи розвитку єгипетської держави: Давнє, Середнє та Нове царства. Особливості єгипетської релігії: поклоніння богам, культ Осіріса, віра в загробне життя.

Розквіт могутності Єгипетської держави доби Нового та Пізнього Царства.

Політичне і військове піднесення Єгипту за фараонів XVIII-XX династій. Завойовницькі походи та розширення територій Єгипту (Тутмос III, Рамзес II). Вплив релігії на державне управління та суспільне життя. Криза та занепад Єгипту у добу Пізнього Царства: вторгнення «народів моря», асирійське та перське завоювання. Культурні досягнення Нового Царства: розвиток архітектури, мистецтва та науки.

Соціально-економічні відносини та релігія у Єгипті доби Нового царства (XVI – XI ст. до н. е.)

Економічна структура Єгипту: основні сектори господарства, система іригації, торгівля та ремесла. Структура єгипетського суспільства: становище фараона, жерців, чиновників, селян та рабів. Система податків і трудових повинностей. Релігія як головна складова єгипетського суспільного життя: пантеон богів, культ Амона-Ра, ритуали та храмове господарство. Реформи Ехнатона: спроба встановлення монотеїзму та її наслідки.

Шумеро-Аккадська держава. Стародавній Вавилон. Ассирія.

Зародження шумерської цивілізації: міста-держави, писемність, культурні досягнення. Аккадська імперія Саргона Великого: перша централізована держава в історії. Вавилонське царство та правління Хаммурапі: закони Хаммурапі та соціальна структура. Ассирійська імперія: військова експансія, централізована адміністрація, жорстка система управління. Занепад ассирійської держави та утворення Нововавилонського царства.

Правові та соціально-економічні відносини у Стародавньому Вавилоні.

Законодавча система Вавилону: Кодекс Хаммурапі та його основні положення. Основні класи суспільства: вільні громадяни, мушкенуми (залежне населення), раби. Сільське господарство, ремесла та торгівля: роль храмів і палаців у господарській системі. Вплив законодавства на соціальну та економічну стабільність суспільства. Значення вавилонських правових традицій для подальшого розвитку правових систем.

Держава Ахеменідів VI – V ст. до н. е.

Заснування Перської імперії Киром Великим: політична організація та принципи управління. Політика Дарія I: адміністративні реформи, поділ імперії на сатрапії, створення дорожньої системи. Взаємодія перської держави з підкореними народами: релігійна толерантність, розвиток торгівлі. Війни Персії з Грецією: Греко-перські війни та їхні наслідки для імперії. Культурний розвиток та релігія Ахеменідів: зороастризм як основна релігійна традиція.

Державні утворення Стародавньої Індії.

Ранні держави Індії: харапська цивілізація, її структура та культура. Формування державних утворень у період ведійської цивілізації: роль брахманів та варнова система. Царство Магадха та його розширення. Імперія Маур'їв: правління Чандрагупти Маур'ї, економічний та соціальний устрій. Політичні та культурні досягнення Ашоки: буддизм як державна релігія, реформи в адміністрації.

Стародавнє індійське суспільство.

Варнова система та її вплив на соціальну структуру: брахмани, кшатрії, вайш'ї, шудри. Роль кастової системи у формуванні індійського суспільства. Господарство Стародавньої Індії: землеробство, ремесла, торгівля. Життя міст та сільських громад. Релігія та культура: ведизм, брахманізм, буддизм та їхній вплив на світогляд людей.

Давня Китайська цивілізація.

Географічні умови Китаю та їхній вплив на формування цивілізації. Перші державні утворення: династія Шан-Інь та її культурні досягнення. Розвиток писемності та бронзової металургії. Політична структура суспільства: влада імператора, роль чиновників та знаті. Релігія та світогляд: конфуціанство, даосизм та культ предків.

Соціально-економічний та політичний розвиток Стародавнього Китаю доби династій Цінь і Хань.

Об'єднання Китаю імператором Цінь Ши Хуан-ді: адміністративна та військова реформи. Будівництво Великої Китайської стіни та його стратегічне значення. Династія Хань: централізована бюрократія, економічний розвиток, поширення конфуціанства. Торгівля та Шовковий шлях. Культурний та науковий розвиток Китаю у цей період.

Перші держави на території Стародавньої Греції. Кріто-Мікенська цивілізація.

Основні центри Кріто-Мікенської цивілізації: Кнос, Фест, Мікени, Тірінф. Археологічні відкриття Генріха Шлімана та Артура Еванса. Особливості соціально-економічного устрою крітської та мікенської держав. Занепад цивілізації та «темні віки» Греції.

Соціально-економічний та політичний розвиток Стародавньої Греції XI – IX ст. до н. е. за даними «Іліади» та «Одіссеї».

Гомерівська Греція як відображення суспільного ладу тієї епохи. Родова знать, демоси та раби у «гомерівському суспільстві». Система влади та роль базилевсів. Військові походи та конфлікти як основа економічного життя. Культурний спадок «Іліади» та «Одіссеї» для подальшої історії Греції.

Велика грецька колонізація VIII – VI ст. до н. е.

Причини Великої грецької колонізації: демографічний вибух, нестача земель, торгівля. Основні напрямки колонізації: Середземномор'я, Чорне море, Північна Африка. Заснування грецьких міст-колоній: Мілет, Ольвія, Пантікапей, Кірена. Взаємодія колоністів з місцевими народами. Наслідки колонізації для метрополій та нових поселень.

Класична Греція. Формування та розквіт афінської демократичної системи.

Період Класичної Греції (V – IV ст. до н. е.). Політичні реформи Солона та Клісфена. Виникнення афінської демократії: структура влади, функції народних зборів, гелієї та стратегів. Роль Перікла у становленні демократичного правління. Розвиток культури та науки в Афінах у добу класики.

Становлення олігархічної держави в Спарті.

Соціально-політичний устрій Спарти: подвійне царювання, герусія, апелла та ефори. Реформи Лікурга та їхній вплив на життя громадян. Військово-спартанський спосіб життя: агоге, сиситії, культ дисципліни. Відносини з ілотами та перизками. Війни Спарти та її боротьба за гегемонію у Греції.

Становлення Македонської гегемонії на Балканах. Похід Александра Македонського на Схід. Період еллінізму.

Піднесення Македонії за правління Філіпа II. Завоювання Греції та утворення Коринфського союзу. Похід Александра Македонського: битви при Граніку, Іссі, Гавгамелах. Створення найбільшої імперії античного світу. Період еллінізму: синтез грецької та східної культур, виникнення нових держав, розвиток науки та мистецтва.

Культура Стародавньої Греції VI – IV ст. до н. е.

Грецька релігія та міфологія. Розвиток філософії: Сократ, Платон, Арістотель. Театр та драматургія: трагедії Есхіла, Софокла, Евріпіда. Розвиток архітектури та скульптури: Парфенон, статуї Фідія та Праксітеля. Внесок Греції у формування європейської культури.

Початок історії Стародавнього Риму. Боротьба плебеїв з патриціями у Римській республіці.

Легенди про заснування Риму: Ромул і Рем. Царський період Риму та його особливості. Виникнення Римської республіки (509 р. до н. е.). Соціальний конфлікт між патриціями та плебеями: вимоги плебеїв, виникнення народного трибунату. Закони XII таблиць та їхнє значення для римського права.

Завоювання Римом Італії. Пунічні війни.

Римська експансія в Італії: підкорення латинян, етрусків, самнітів. Союзна система Риму. Причини та перебіг Пунічних воєн (264–146 рр. до н. е.). Ганнібал та його похід на Рим. Наслідки перемоги над Карфагеном та перетворення Риму на середземноморську державу.

Рим у II – I ст. до н. е. Диктатура Сулли.

Криза Римської республіки: соціальні та політичні протиріччя. Гракхівські реформи та аграрне питання. Союзна війна (91–88 рр. до н. е.). Громадянська війна між Суллою та Марієм. Встановлення диктатури Сулли та її наслідки для Риму.

Аграрно-демократичний рух у Римі в другій половині II ст. до н. е.

Соціальні проблеми римського суспільства: зростання латифундій, зубожіння селян. Політична боротьба оптиматів і популяріїв. Реформи Тиберія та Гая Гракхів. Опір сенату та загибель реформаторів. Довготривалі наслідки аграрних реформ для римського суспільства.

Громадянські війни у Римі 40-30-х рр. I ст. до н. е. Диктатура Цезаря.

Боротьба за владу між Цезарем, Помпеєм та Крассом. Перехід Рубікону та початок громадянської війни. Битви при Фарсалі та Тапсі. Політичні реформи Цезаря та його диктатура. Вбивство Цезаря та наступні політичні зміни в Римі.

Римська імперія в I – II ст. н. е. Походження християнства.

Октавіан Август та встановлення принципату. Розквіт імперії за династії Антонінів. Римське право та його розвиток. Виникнення християнства: Ісус Христос, ранні громади, гоніння. Поширення християнства та його значення для Римської імперії.

Римська імперія у III – V ст. н. е. Утворення системи Домінату. Падіння Західної Римської імперії. Культура Римської імперії.

Криза та дезінтеграція імперії у III ст. н. е. Реформи Діоклетіана: встановлення Домінату. Константин Великий та утвердження християнства. Велике переселення народів та падіння Західної Римської імперії у 476 р. Культурна спадщина Риму та її вплив на Європу.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Авдієв В. І. Історія Стародавнього Сходу. Харків, 2002.
2. Баженов О. Л. Історія первісного суспільства: підруч. Кам'янець-Подільський, 2016.
3. Балух В. О. Історія античної цивілізації: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: у 3 т. Т. 1: Стародавня Греція. Чернівці, 2016.
4. Балух В. О. Історія античної цивілізації: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: у 3 т. Т. 2: Стародавній Рим. Чернівці, 2016.
5. Голованов С. Історія стародавнього світу: навч. посібн. в 5-ти т. Київ, 2016.
6. Завадський В. М. Історія Стародавнього світу: навчально-методичний посібник. Донецьк, 2011.
7. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія. Київ, 2001.
8. Колісніченко А. І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму: навчальний посібник Миколаїв, 2002.
9. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу: навч. посібн. Київ, 2002.
10. Мустафін О. Р. Справжня історія Стародавнього часу. Харків, 2018.
11. Ручинська О. А., Сергеев І. П. Історія Стародавнього Сходу: навч.-методичний посібник. Харків, 2008.
12. Скирда В. В., Шрамко Б. А. Історія первісного суспільства: підручник. Харків, 2018.
13. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства. Київ, 1999.
14. Тищик Б. Історія держави і права країн стародавнього світу. Львів, 2002.

15. Ткачук П. Д. Історія первісного суспільства, стародавнього Сходу й античних цивілізацій у термінах, назвах, поняттях і датах: навч.-метод. посіб. для студ. іст. ф-тів ін-тутів, ун-тів та вчителів історії. Луцьк, 2003.
16. Ткачук П. Д. Історія стародавнього Сходу й античних країн у термінах, назвах, поняттях і датах: тлумач. слов. для студ. іст. ф-тів ін-тутів, ун-тів та вчителів історії. Луцьк, 1992.
17. Шульга С. А. Історія Стародавньої Греції та Риму. Тестові завдання та методичні рекомендації для студентів історичного факультету. Луцьк, 2008.

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

Доба середньовіччя в історії людства

Поняття «середні віки». Проблеми хронології та періодизації. Медієвістика – наука, що вивчає історію середніх віків. Явище феодалізму і оцінка його дослідниками різних історичних шкіл. Характерні риси політичного, соціального та економічного розвитку країн Європи за доби раннього середньовіччя. Мілітарний фактор розвитку суспільства в добу середньовіччя. Виникнення середньовічних держав, початок формування нової політичної карти Європи. Загальні риси і специфіка розвитку сільського господарства, ремесел і торгівлі. Виникнення міст. Релігія і церква в Європі. Станова система. Джерела з історії раннього середньовіччя. Підручники, навчальні посібники, узагальнюючі праці та довідкові видання з курсу.

«Велике переселення народів» і виникнення «варварських королівств» в Західній Європі

Міграційні рухи в історії людства. Причини міграційних рухів. Поняття «Велике переселення народів». Східний фактор в історії «Великого переселення народів». Пересування готів до Північного Причорномор'я. Їх стосунки із аланами і слов'янами. Гунни, їх суспільно-політичний розвиток. Пересування гуннів на захід в IV – V ст. Підкорення гуннами остготів. Вестготи на Балканах. Битва при Адрианополі (378 р.). Остаточний розпад Римської імперії на Західну і Східну (395 р.). Пересування вестготів на захід. Захоплення Риму Аларіхом (410 р.). Вестготське королівство з центром в Толози (418 р.). Вандало-аланське королівство в Північній Африці. Завоювання Риму Гейзеріхом (455 р.). Поняття «вандалізм». Бургундське королівство в Галлії. Вторгнення гуннів на територію Римської імперії. Гунське об'єднання на чолі з Аттілою. Битва на Каталаунських полях, її учасники і наслідки (456 р.). Італія в 60-70-х роках V ст. Відсторонення від влади Ромула Августула. Падіння Західної Римської імперії. Держава Одоакра. Її взаємини із Східною Римською імперією. Виникнення Остготського королівства на Апеннінському півострові. Теодоріх Великий. Переселення англів, саксів, ютів і фризів на територію Британії. Утворення англосаксонських королівств. Північно-Східна Галлія на чолі з Сіагрієм. Переселення франків на захід. Битва під Суасоном (486 р.). Франкська держава Хлодвіга. Лангобардське завоювання Італії. Наслідки «Великого переселення народів». «Варварські королівства» в Західній Європі. Їх сутність.

Держава франків за часів Меровінгів

Франки напередодні переселення на територію Галлії. Франкське королівство за часів Хлодвіга. Війни франків з вестготами і бургундами. Християнізація франків. Взаємини франкської знаті з церковною верхівкою. Григорій Турський – історик франків доби Меровінгів. «Салічна правда». Господарство і суспільний лад франків в добу Меровінгів. Взаємини франків з галло-римським населенням. «Ліниві королі». Австразійські мажордоми. Піпін Герістальський. Арабські вторгнення. Карл Мартелл. Перемога над арабами при Пуатьє (25 жовтня 732 р.). Бенефіційна реформа Карла Мартелла і її значення.

Держава франків за часів Каролінгів

Піпін Короткий. Перехід влади від Меровінгів до Каролінгів. Реформи Піпіна Короткого. Карл Великий. Війни франків з лангобардами. Саксонська кампанія. Боротьба Карла Великого з аварами. Походи франків в Іспанію. «Пісня про Роланда». Проголошення

Карла Великого імператором (25 грудня 800 р.). Взаємини держави франків із Візантією. Культ Карла Великого в Європі. Господарство і суспільний лад франків за Каролінгів. Державний устрій. Франкська держава при нащадках Карла Великого. Страсбурзька клятва (842 р.). Верденський договір. Каролінгське відродження.

Візантійська імперія в V – VIII ст.

Особливості розвитку Західної і Східної Римської імперій. Територіальний склад Східної Римської імперії на початку її існування. Константинополь – столиця Східної Римської імперії. Імператор Юстиніан. Боротьба за відновлення імперії. Війни в Італії, Іспанії і Північній Африці. Взаємини Візантії із слов'янами. Законотворча діяльність Юстиніана. «Звід цивільного права». Будівництво в часи Юстиніана. Візантійська культура в VI ст. Криза візантійського суспільства після смерті Юстиніана. Територіальні втрати Візантійської імперії. Війни з арабами. Зміни в духовно-культурному житті Візантійської імперії. Еллінізація держави. «Землеробський закон». Ісаврійська династія. Військові реформи. Господарство і суспільний лад візантійців.

Візантійська імперія в IX – XI ст.

Повстання Фоми Слов'янина. Правління Македонської династії (середина IX – середина XI ст.) Василій I Македонянин. Константин VII Багрянородний. Праця Константина «Про управління імперією». Господарський і суспільно-політичний розвиток імперії. Церква в Візантії. Проблеми взаємин з папством. Розкол церков 1054 р. і його реальне значення в історії християнства. Візантійська культура IX – XI ст. Зовнішньополітичне становище Візантійської імперії напередодні хрестових походів.

Франція в IX – XI ст.

Франція при останніх Каролінгах. Мерсенський капітулярій. Прогрес феодално-сеньйоральних відносин. Господарський і суспільно-політичний розвиток Франції. Вторгнення норманів в Північну Францію. Обрання Гуго Капета королем Франції. Династія Капетингів. Влада короля в домені і поза його межами. Боротьба міст з сеньйорами. Бургундія. Королівство Арелат. Дискусія про сутність феодалізму.

Німеччина, Італія і папство наприкінці IX – першій половині XI ст.

Германські землі в другій половині IX ст. Ослаблення влади германських Каролінгів. Територіальні герцоги. Відродження королівської влади на початку X ст. Саксонська династія Генріх I Птахолов. Його війни з угорцями і слов'янами. Зміцнення королівської влади при Оттоні I. Італія в IX – XI ст. Посилення політичної децентралізації. Відродження міст, ремесел і торгівлі. Початок комунального руху. Італійська політика Оттона I. Відновлення імперії. Оттон I – імператор Римської імперії. Взаємини Германії і Візантії. Правління Оттона II і Оттона III. Польсько-германські війни за часів Генріха II. Початок правління Франконської династії. Кльонійський рух. Виникнення ідей створення універсальної церковної держави.

Історичні передумови виникнення міст у Західній Європі та особливості їх розвитку

Процес виникнення та еволюції міст Західної Європи XI – XII ст. Основні теорії походження середньовічних міст. Ремесло і торгівля в середньовічному місті. Боротьба міст з феодалами та формування міського самоврядування. Основні принципи організації міського життя.

Хрестові походи та їх історичне значення

Передумови, причини та характер хрестових походів. Перший хрестовий похід та його наслідки. Держави хрестоносців на Сході. Духовно-лицарські ордени: сутність та напрями діяльності. Причини невдач походів. Їх історичне значення для Заходу та Сходу.

Англія в XI – XIII ст.

Централізована держава та станова монархія: сутність понять та основні ознаки. Реформаторська політика Вільгельма I. Особливості політичного розвитку Англії у XII ст. Передумови виникнення, структура та основні завдання англійського парламенту.

Франція в XI – XIII ст.

Політичне становище Франції в першій половині XII ст. Державотворча політика Філіппа II та її результати. Особливості розвитку французької державності у XIII ст.

Реформи Людовіка IX Святого. Особливості соціально-економічного розвитку південної та північної Франції.

Німеччина в XI – XIII ст.

Особливості політичного розвитку німецьких земель у XII ст. Особливості політичного курсу Фрідріха II. Посилення самостійності територіальних князівств.

Італія в XI – XIII ст.

Особливості та специфіка економічного розвитку Італії та Сицилії впродовж XI – XIII ст. Формування міських комун та їх політичний устрій. Боротьба міст проти німецьких імператорів та її результати.

Англія в XIV – XV ст.

Взаємовідносини королівської влади та парламенту на початку XIV ст. Державотворча політика короля Едуарда III. Рух за реформу церкви, його причини та результати. Джон Вікліф і його погляди. Особливості політичного розвитку країни в XV ст.

Франція в XIV – XV ст.

Особливості політичного розвитку Франції у XIV ст. Скликання та особливості функціонування Генеральних штатів. Централізаторська політика короля Людовіка XI. Політичне об'єднання Франції в другій половині XV ст.

Столітня війна

Причини, привід і початок Столітньої війни. Перший період війни та його результати (1337 – 1360 рр.). Перебіг та наслідки протистояння впродовж 1369 – 1415 рр. Завершальний етап війни (1428 – 1453 рр.) та її історичне значення.

Німеччина в XIV – XV ст.

Особливості соціально-економічного і політичного розвитку Німеччини у XIV ст. Піднесення опозиційного руху в Німеччині: опозиційні настрої бюргерства та їх вплив на розвиток країни. Політичне становище Німеччини за Фрідріха III. Імперська реформа та її значення.

Італія в XIV – XV ст.

Основні зміни в соціально-економічному розвитку Італії. Поширення і основні різновиди ересей та їх вплив на внутрішнє становище країни. Особливості розвитку Флорентійської, Генуезької й Венеціанської республік та Міланського герцогства.

Християнська церква в житті пізньосередньовічної Європи

Становлення і сутність концепції папської теократії. Еволюція християнського вчення. Поняття “матеріалізації віри”. Створення та діяльність інквізиції. Проблема занепаду ролі та впливу папства.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Балух В. О., Коцур В. П. Історія середніх віків. У 2-х т. Т. 1. Раннє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ “Видавництво “Наші книги”, 2010.
2. Балух В. О., Коцур В. П. Історія середніх віків. У 2-х т. Т. 2. Високе і пізнє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ “Видавництво “Наші книги”, 2010.
3. Войтович Л. В., Домановський А. М., Козак Н. Б., Лильо І. М., Мельник М. М., Сорочан С. Б., Файда О. В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. С. Б. Сорочана і Л. В. Войтовича. Львів: Видавництво «Апріорі», 2011.
4. Войтович Л., Козак Н., Овсінський Ю., Чорний М. Medium aevum: середні віки. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів / За ред. Л. В. Войтовича. Львів: “Тріада Плюс”, 2010.
5. Гордієнко В. В., Гордієнко Г. М. Кривошея І. І. Історія середніх віків. Практикум. Частина I: навч. посібник. Умань: Видавничополіграфічний центр «Візаві», 2013.
6. Історія Великої Британії: Навч. посібник для студентів факультету іноземних мов денної та заочної форм навчання / укл.: І. І. Кривошея, О. В. Барвінок. : КНТ, 2017. 206 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kryvosheia_Ihor/Istoriia_Velykoj_Brytanii.pdf
7. Історія середніх віків (V – XV ст.). Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять / укладач Беззубенко А. В. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 106 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7a5910b-ea0f-4116->

bed0-ce1b4cb2b699/content

8. Історія середніх віків. Практикум. Частина II: Навч. посіб. / В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея, О. О. Салата. Умань, 2014. 32.
9. Історія середніх віків. Практикум. Частина II: навч. посібник / В. В. Гордієнко, Г. М. Гордієнко, І. І. Кривошея, О. О. Салата. Київ: КНТ, 2017.
10. Кузовков В. В., Горбенко К. В. Історія середніх віків: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти. Миколаїв: Іліон, 2020, 247 с. URL: http://history.mdu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/01/Історія-середніх-віків.-Навчально-методичний-посібник_Кузовков-В.В.-Горбенко-К.В..pdf
11. Практикум з історії Середніх віків / В. О. Балух, О. В. Балух, В. П. Коцур. Чернівці: Наші книги, 2016. 423 с.
12. Юга О. Історія середніх віків (друга половина XI – кінець XV ст.): навчально-методичний посібник з організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичного факультету [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 92 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1mY9Xh8pIMFragKJ_JGPSanZR4g3FZtI/view

НОВА ТА НОВІТНЯ ІСТОРІЯ ЄВРОПИ І АМЕРИКИ

Зародження індустріальної європейської цивілізації.

Перехід від аграрного до індустріального суспільства. Технічні та наукові досягнення ранньомодерної Європи. Зміни в соціальній структурі та економіці. Формування передумов для модернізації держав.

Раннє Відродження і гуманізм.

Ідейні засади гуманізму та його вплив на культуру. Розвиток мистецтва, літератури та науки. Видатні представники Відродження. Вплив гуманістичних ідей на європейське суспільство.

Великі географічні відкриття та їх наслідки.

Причини та передумови географічних відкриттів. Експедиції Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана. Колонізація та її вплив на Європу та світ. Економічні, соціальні та культурні наслідки відкриттів.

Реформація в Європі у XVI – першій половині XVII ст.

Причини та ідейні засади Реформації. Діяльність Мартіна Лютера, Жана Кальвіна, Ульріха Цвінглі. Контрреформація та релігійні війни. Вплив Реформації на політичний та соціальний розвиток Європи.

Англія у XVI – 30-х роках XVII ст.

Правління династії Тюдорів: Генріх VIII та Єлизавета I. Англійська Реформація та створення Англіканської церкви. Політичні та соціальні зміни на початку XVII ст. Передумови Англійської революції.

Іспанія у XVI – першій половині XVII ст.

Золоте століття Іспанії: політичне та культурне піднесення. Іспанська монархія Габсбургів: Карл V та Філіп II. Війни та боротьба за гегемонію в Європі. Криза та занепад Іспанської імперії.

Франція у XVI – першій половині XVII ст.

Релігійні війни у Франції та Нантський едикт 1598 р. Абсолютна монархія Генріха IV та Рішельє. Зовнішня політика Франції у XVI – XVII ст. Соціально-економічні зміни у французькому суспільстві.

Італія у XVI – першій половині XVII ст.

Політична роздробленість Італії та боротьба за гегемонію. Вплив Іспанії та Австрії на італійські держави. Економічний розвиток італійських міст. Культура італійського Відродження та її занепад.

Міжнародні відносини у Європі у XVI ст.

Суперництво між Габсбургами та Валуа. Війни за Італію та гегемонію в Європі. Роль

Папського престолу та Священної Римської імперії. Еволюція дипломатичних відносин у ранньомодерній Європі.

Тридцятилітня війна та її наслідки.

Причини та перебіг Тридцятилітньої війни. Основні учасники та ключові битви. Вестфальський мир 1648 року та його значення. Наслідки війни для Європи: політичні, економічні та соціальні зміни.

Англійська революція XVII ст.

Причини та передумови революції. Громадянська війна між королем і парламентом. Протекторат Олівера Кромвелля. Відновлення монархії та наслідки революції.

Соціально-політичний та економічний розвиток Англії у кінці XVII – XVIII ст.

Славна революція 1688 року та її значення. Формування парламентської монархії. Розвиток економіки: мануфактури, торгівля, колоніальна експансія. Зміни в суспільному устрої Англії.

Міжнародні відносини у другій половині XVII – на початку XVIII ст.

Суперництво Франції, Англії та Габсбургів. Війна за іспанську спадщину. Союзні блоки та дипломатичні союзи. Розширення європейських впливів у світі.

Іспанія та Португалія у другій половині XVII – XVIII ст.

Політична та економічна криза Іспанії. Наслідки війни за іспанську спадщину. Реформи Бурбонів в Іспанії та їх вплив. Колоніальна політика Португалії та її роль у світовій економіці.

Німецькі держави і Австрія у другій половині XVII – XVIII ст.

Австрійська імперія Габсбургів: централізація влади та національна структура. Пруссія: реформи Фрідріха II та її роль у Європі. Розвиток економіки та військової потуги. Політичний баланс між державами Священної Римської імперії.

Міждержавні конфлікти у XVIII ст.

Війна за іспанську спадщину. Війна за австрійську спадщину. Семирічна війна: причини, хід та наслідки. Наполеонівські війни як продовження суперництва європейських держав.

Нідерланди у другій половині XVII – XVIII ст.

Розвиток морської торгівлі та фінансової системи. Конкуренція з Англією та Францією. Роль Нідерландів у міжнародній політиці. Вплив війни за іспанську спадщину на нідерландську державу.

Північноамериканська революція і утворення США.

Причини та передумови Американської революції. Війна за незалежність: ключові битви та лідери. Проголошення США та прийняття Конституції. Вплив революції на світову історію.

Франція у другій половині XVII – 80-х рр. XVIII ст.

Абсолютна монархія Людовіка XIV: політика та війни. Економічна ситуація та соціальні протиріччя. Підготовка до революційних змін. Просвітництво та його вплив на французьке суспільство.

Французька революція кінця XVIII ст. та період Імперії.

Причини революції та падіння монархії. Якобінська диктатура та терор. Наполеонівські війни та створення імперії. Вплив революції на Європу та світ.

Основні тенденції розвитку країн Європи та Америки у 1815 – 1918 рр.

Індустріалізація та соціальні зміни. Формування національних держав. Колоніальна політика та імперіалізм. Політичні та військові конфлікти на шляху до Першої світової війни.

Віденський конгрес та його наслідки.

Підсумки Наполеонівських війн та відновлення європейського порядку. Політика "Священного союзу" та баланс сил. Вплив рішень конгресу на міжнародні відносини. Обмеження національних рухів у Європі.

Революція 1848-1852 рр. у Франції.

Соціальні та політичні причини революції. Повалення монархії та проголошення Другої республіки. Диктатура Луї Наполеона Бонапарта. Наслідки революції для Франції та

Європи.

Передумови та результати Громадянської війни у США.

Рабовласництво та економічні розбіжності між Північчю і Півднем. Вибори Лінкольна та початок війни. Основні битви та наслідки війни. Скасування рабства та перебудова США.

Вікторіанська епоха у Великій Британії.

Політична стабільність та реформи. Промислова революція та економічне зростання. Розширення Британської імперії. Соціальні зміни та розвиток культури.

Передумови та перший етап соціального реформізму у США наприкінці XIX – на початку XX ст.

Індустріалізація та зростання соціальних проблем. Робітничий рух та профспілки. Роль прогресивних реформаторів. Початок антимонопольної політики.

Ера Бісмарка: об'єднання Німеччини.

Прусько-австрійське та франко-пруське протистояння. Дипломатична стратегія Бісмарка. Проголошення Німецької імперії у 1871 році. Наслідки об'єднання для Європи.

Ера Франца-Йосифа: національно-політична структура Габсбурзької монархії.

Дуалістична монархія Австро-Угорщини. Етнічні конфлікти та автономістські рухи. Політичні реформи та модернізація імперії. Вплив Першої світової війни на Габсбурзьку державу.

Суспільно-політичні рухи в міжвоєнний період.

Причини та особливості суспільно-політичних рухів у міжвоєнний період. Зростання авторитарних і тоталітарних режимів. Демократичні тенденції та їхній вплив на суспільство. Робітничі, селянські та національно-визвольні рухи.

Повоєнне врегулювання. Мирні договори 1919–1920 рр.

Паризька мирна конференція та її рішення. Версальський договір і його наслідки. Мирні договори з союзниками Німеччини. Формування системи міжнародних відносин після Першої світової війни.

Сполучені Штати Америки (1918–1945 рр.).

Економічний підйом 1920-х років та Велика депресія. "Новий курс" Франкліна Рузвельта. Зовнішня політика США у міжвоєнний період. Участь США у Другій світовій війні.

Франція у 1918–1945 рр.

Наслідки Першої світової війни для Франції. Політична нестабільність та соціальні рухи. Франція у міжнародних відносинах міжвоєнного періоду. Франція в Другій світовій війні: капітуляція та Рух Опору.

Німеччина (1918–1945 рр.)

Листопадова революція 1918 року та Веймарська республіка. Прихід до влади нацистів та встановлення тоталітарного режиму. Агресивна зовнішня політика Третього рейху. Німеччина у Другій світовій війні.

Велика Британія (1918–1945 рр.)

Політична ситуація після Першої світової війни. Економічні проблеми та соціальні зміни. Британія в міжнародних відносинах 1920–30-х років. Роль Великої Британії у Другій світовій війні.

Італія в 1918–1945 рр.

Наслідки Першої світової війни для Італії. Прихід до влади Беніто Муссоліні та формування фашистського режиму. Зовнішня політика Італії у 1920–30-х роках. Участь Італії у Другій світовій війні.

Іспанія у 1918–1945 рр.

Політична нестабільність та диктатура Примо де Рівери. Друга Іспанська республіка та соціальні реформи. Громадянська війна 1936–1939 років: причини та наслідки. Іспанія в умовах Другої світової війни.

Бойові дії на фронтах Другої світової війни.

Основні етапи бойових дій 1939–1945 років. Європейський та Тихоокеанський театри воєнних дій. Вирішальні битви Другої світової війни. Внесок союзників у розгром нацистської коаліції.

Головні проблеми міжнародних відносин у середині та другій половині 1920–30-х рр.

Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин. Політика умиротворення агресорів. Зміцнення тоталітарних держав та зростання напруженості. Початок Другої світової війни як наслідок дипломатичних прорахунків.

Тенденції розвитку Європи і Америки у другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст.

Відбудова після Другої світової війни. Холодна війна та її вплив на розвиток держав. Інтеграційні процеси в Європі та Америці. Глобальні виклики ХХІ століття.

Міжнародні відносини у 1945–2000 рр.

Формування біполярного світу. Основні конфлікти та кризи періоду Холодної війни. Деколонізація та її наслідки для міжнародних відносин. Завершення Холодної війни та крах соціалістичного блоку.

Міжнародні відносини у перші десятиліття ХХІ ст.

Формування багатопольярного світу. Глобалізація та її вплив на міжнародну політику. Основні конфлікти та військові операції початку ХХІ століття. Міжнародні організації у вирішенні глобальних проблем.

Сполучені Штати Америки у 1945–2024 рр.

США в епоху Холодної війни. Політичні та економічні трансформації кінця ХХ – початку ХХІ ст. Зовнішня політика США у сучасному світі. Внутрішні виклики та соціальні зміни у ХХІ столітті.

Країни Центральної та Південно-Східної Європи в системі соціалізму.

Встановлення комуністичних режимів після Другої світової війни. Соціально-економічний розвиток соціалістичних держав. Криза соціалістичної системи та демократичні революції. Перехід до ринкової економіки та інтеграція в ЄС.

Франція у 1945–2024 рр.

Політичний розвиток: Четверта та П'ята республіки. Економічні реформи та соціальна політика. Зовнішня політика та європейська інтеграція. Виклики сучасної Франції у ХХІ столітті.

Німеччина у 1945–2024 рр.

Поділ Німеччини та створення ФРН і НДР. Німецьке економічне диво та соціальні реформи. Возз'єднання Німеччини у 1990 році. Роль Німеччини у сучасній Європі та світі.

Велика Британія у 1945–2024 рр.

Британська економіка та соціальні зміни після Другої світової війни. Зовнішня політика та відносини з ЄС. Деколонізація та її вплив на Британію. Політичні трансформації ХХІ століття.

Італія у 1945–2024 рр.

Відбудова та економічний розвиток повоєнної Італії. Політична нестабільність та змінність урядів. Італія в європейських інтеграційних процесах. Сучасні виклики та політична ситуація.

Іспанія у 1945–2024 рр.

Диктатура Франко та її вплив на країну. Демократичний перехід та конституційна монархія. Інтеграція Іспанії у ЄС та економічне зростання. Політичні та соціальні виклики ХХІ століття.

Формування нового світового порядку у кінці ХХ – першій чверті ХХІ ст.

Зміни у міжнародній системі після Холодної війни. Зростання ролі міжнародних організацій. Виникнення нових центрів сили. Виклики глобалізації та безпеки у ХХІ столітті.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст., т. 1-3. К., 1995 – 1998.
2. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918 – 1945 рр. К., 2013.

3. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1945–2002 рр.: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А.О. Копилова. Київ: Либідь, 2004.
4. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки на початку ХХІ ст.: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015.
5. Год Н. В. Нова історія країн Європи та Америки (навчальний посібник) Полтава, 2010.
6. Гончар Б. М., Городня Н. Д. Нова історія країн Європи та США (1870-1918) Київ, 2008.
7. Гончар Б. М., Машевський О. П., Папенко Н. С., Городня Н. Д., Іванов О. Ф. Нова історія країн Західної Європи й Північної Америки. ХVІІ – 60-ті р. ХІХ ст.: підручник для студ. вищ. навч. закладів. Київ, 2013.
8. Дюррозель Ж.Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. К., 1995.
9. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002). Навчальний посібник. Вінниця, 2003.
10. Іваницька О.П. Історія міжнародних відносин (1918-1945 роки). Київ: Слово, 2011.
11. Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (ХІХ – початок ХХ століть): навч. посіб. / за ред. Б. В. Сипко. Львів, 2020.
12. Кузьмін О.С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 456 с.
13. Мустафін О. Р. Справжня історія Раннього Нового часу. Харків, 2014.
14. Норман Д. Європа. Історія. / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. К.: Видавництво Соломії Павличко, 1999.
15. Сокирська В. В. Нова історія країн Європи та Америки [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.: [у 2 ч.]; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань: Жовтий, 2010 - 2011.
16. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції. Київ, 2018.

НОВА ТА НОВІТНЯ ІСТОРІЯ АЗІЇ І АФРИКИ

Цивілізації Сходу, їх прикметні риси та причини занепаду в добу Нової історії.

Ключові риси східних цивілізацій. Вплив традиційних соціально-економічних структур на розвиток. Колоніальний вплив та деградація традиційних суспільств. Причини технологічного відставання та занепаду.

Виникнення та розвиток колоніальної системи. Проблема модернізації країн Сходу.

Формування європейської колоніальної системи. Методи управління колоніями та експлуатація ресурсів. Різні шляхи модернізації східних країн. Вплив колоніалізму на соціальні й економічні процеси.

Утворення імперії Моголів, її криза і розпад. Перетворення Акбара.

Заснування імперії Моголів та її розширення. Реформи Акбара та їх значення. Внутрішня криза та боротьба за владу. Занепад імперії та посилення британського впливу.

Перетворення Індії в англійську колонію.

Початок британської експансії в Індії. Роль Ост-Індійської компанії. Сипайське повстання 1857–1858 рр. Встановлення британського контролю та його наслідки.

Індонезія. Початок її перетворення на голландську колонію.

Прихід європейців до Індонезії. Політика Голландії щодо місцевого населення. Колоніальна експлуатація ресурсів. Соціальні та культурні зміни в Індонезії.

Завоювання Китаю маньчжурами. Розвиток країни під владою Цінської династії (ХVІ – ХVІІІ ст.).

Маньчжурське завоювання Китаю та утвердження Цінської династії. Адміністративні та економічні реформи. Розвиток культури та науки. Вплив зовнішньої політики на стабільність імперії.

Об'єднання Японії та її розвиток у період Токугавського сьогунату. Революція 1867 – 1868 рр.

Процес об'єднання країни. Політична система сьогунату Токугава. Причини ізоляції Японії та її наслідки. Скасування сьогунату внаслідок революції Мейдзі.

Розквіт і криза Османської імперії (XVI – XVIII ст.).

Найвищий розквіт Османської імперії: територіальні завоювання та військова міць. Внутрішні проблеми та соціальні протиріччя. Втрата економічної стабільності. Посилення європейського впливу.

Політика танзимату в Османській імперії.

Реформи танзимату та їх основні напрямки. Спроби модернізації адміністративного та військового управління. Соціальні та економічні зміни. Опір реформам та їх обмежені результати.

Іран у XVII – першій половині XIX ст.

Політична ситуація та правління династій. Війни з Османською імперією та Росією. Вплив європейських держав на економіку Ірану. Спроби модернізації та внутрішні конфлікти.

Утворення Афганської держави. Боротьба проти англійського вторгнення.

Формування незалежної афганської держави. Перша англо-афганська війна та її наслідки. Афганістан у центрі геополітичного суперництва. Опір британському колоніалізму.

Народи Африки і колоніальна політика європейських держав (XVI – перша половина XIX ст.).

Культурні та соціальні особливості народів Африки. Роль Африки у світовій економіці. Торгівля рабами та її наслідки. Європейська експансія та колонізація.

Поневолення африканських народів і становлення колоніальної системи.

Визвольна боротьба африканців.

Методи колоніального панування. Експлуатація ресурсів та праці місцевого населення. Форми спротиву європейському пануванню. Початок національно-визвольного руху.

Народи Африки і колоніальна політика європейських держав (XVII – перша половина XIX ст.).

Розширення європейських колоніальних володінь. Вплив колоніалізму на африканське суспільство. Торгівля людьми та її наслідки. Зародження антиколоніального руху.

Завершення колоніального поневолення Африки. Визвольна боротьба народів (остання третина XIX ст. – початок XX ст.).

Берлінська конференція та розподіл Африки. Жорстокі методи колоніального правління. Зростання національної свідомості. Початок організованого спротиву колонізаторам.

Модернізація Японії та її особливості (70-ті рр. XIX – початок XX ст.).

Реформи епохи Мейдзі та їх напрямки. Прискорена індустріалізація та військове зміцнення. Соціальні зміни в японському суспільстві. Наслідки модернізації для міжнародної політики Японії.

Революція 1867–1868 рр. у Японії.

Причини та хід революції. Скасування сьогунату та утворення централізованої імперії. Політичні та соціальні зміни. Наслідки революції для майбутнього Японії.

Перетворення Китаю на напівколонію. Модернізаційні процеси. Сінхайська революція 1911 – 1912 рр.

Посилення європейського впливу та нерівноправні договори. Спрощені спроби модернізації. Наростання соціального невдоволення. Повалення монархії та проголошення республіки.

Модернізаційні процеси в Індії. Наростання національно-визвольної боротьби і соціальних конфліктів (II пол. XIX – початок XX ст.).

Соціальні та економічні перетворення. Формування національного руху. Роль Індійського національного конгресу. Зростання політичної активності та початок боротьби за

незалежність.

Політичний і соціально-економічний розвиток Ірану у XVI – першій половині XIX ст.

Династична боротьба та іноземне втручання. Традиційні соціальні структури. Вплив європейських держав. Початок перших реформ.

Модернізаційні процеси в Ірані та його перетворення на напівколонію.

Конституційна революція 1905 – 1911 рр.

Вплив європейського капіталу та слабкість держави. Народний рух за реформи. Проголошення конституційної монархії. Придушення революції та її наслідки.

Успіхи та невдачі модернізації Османської імперії та її перетворення на напівколонію. Молодотурецька революція та її історичне значення.

Наслідки реформ танзимату. Посилення європейського контролю. Молодотурецький рух та його цілі. Політичні зміни та майбутнє імперії.

Революційне піднесення в Індії 1905–1908 рр.

Антиколоніальні протести та бойкот британських товарів. Роль політичних партій. Репресії британської адміністрації. Піднесення національної свідомості.

Китай у 1918-1949 рр.

Політична нестабільність та громадянська війна. Протистояння між Гоміньданом і комуністами. Японська агресія та Друга світова війна. Проголошення Китайської Народної Республіки.

Японія у 1918-1945 рр.

Політичні та економічні зміни після Першої світової війни. Зростання мілітаризму та агресивної зовнішньої політики. Війна з Китаєм та участь у Другій світовій війні. Поразка та капітуляція у 1945 р.

Іран у 1918-1945 рр.

Політична ситуація після Першої світової війни. Вплив Великої Британії та СРСР. Реформи Рези Шаха Пехлеві. Іран у Другій світовій війні та окупація союзниками.

Туреччина у 1918-1945 рр.

Розпад Османської імперії та боротьба за незалежність. Реформи Ататюрка та модернізація держави. Зовнішня політика Туреччини у міжвоєнний період. Нейтралітет у Другій світовій війні.

Арабські країни Азії у 1918-1945 рр.

Розпад Османської імперії та встановлення мандатного правління. Формування національних рухів. Британський і французький вплив у регіоні. Підготовка до незалежності та посилення конфліктів.

Індостан у 1918-1945 рр.

Розвиток національно-визвольного руху. Роль Махатми Ганді та політики ненасильницького опору. Посилення міжконфесійного протистояння. Вплив Другої світової війни на майбутнє регіону.

Країни Індокитаю у 1918-1945 рр.

Колоніальна політика Франції у регіоні. Формування національно-визвольних рухів. Японська окупація під час Другої світової війни. Підготовка до боротьби за незалежність.

Визвольна боротьба народів Африки у 1918-1939 рр.

Розвиток антиколоніальних рухів. Політика європейських держав щодо Африки. Роль Панафриканського руху. Соціально-економічні умови життя місцевого населення.

Японія у 1945 р. – початок XXI ст.

Поразка у Другій світовій війні та окупація США. Демократичні реформи та економічне диво. Японія як провідна економічна держава. Виклики глобалізації та демографічні проблеми.

Індія у 1947 р. – початок XXI ст.

Отримання незалежності та розділ з Пакистаном. Соціально-економічний розвиток та індустріалізація. Політичні виклики та міжнаціональні конфлікти. Роль Індії у світовій політиці.

Близькосхідна криза та шляхи її врегулювання (друга половина 40-х років XX –

початок ХХІ ст.).

Арабо-ізраїльський конфлікт та війни. Вплив великих держав на ситуацію в регіоні. Проблема Палестини та мирні ініціативи. Сучасні виклики та перспективи врегулювання.

Соціалістичні перетворення у Китаї 1949–1957 рр.

Націоналізація промисловості та колективізація сільського господарства. Політика "Великого стрибка" та її наслідки. Формування централізованої політичної системи. Перші успіхи та проблеми реформ.

Соціально-економічний і політичний розвиток Південно-Африканської Республіки у другій половині 40-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Встановлення апартеїду та боротьба з ним. Політика міжнародної ізоляції. Демократичні перетворення 1990-х рр. Соціальні та економічні виклики сучасної ПАР.

Утвердження тоталітарного режиму в Китаї та його криза (1958–1978 рр.).

Політика "Великого стрибка" та її катастрофічні наслідки. Культурна революція та культ Мао Цзедуна. Масові репресії та соціальні потрясіння. Початок реформ і криза комуністичної системи.

Реформи у Китаї: успіхи й проблеми.

Політика реформ та відкритості Ден Сяопіна. Швидке економічне зростання та індустріалізація. Соціальні та екологічні виклики. Баланс між комуністичною ідеологією та ринковою економікою.

Сирія в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Прихід до влади партії Баас та стабілізація режиму. Вплив Холодної війни та конфлікти з Ізраїлем. Громадянська війна та міжнародне втручання. Перспективи врегулювання конфлікту.

В'єтнамська війна та її геополітичні наслідки.

Боротьба між Північним і Південним В'єтнамом. Участь США та масштабне воєнне втручання. Наслідки війни для В'єтнаму та міжнародної політики. Вплив конфлікту на Холодну війну та світову геополітику.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст., т. 1-3. Київ, 1995–1998.
2. Головченко В. І., Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки. Колоніальний Схід (кінець XIX ст. – друга третина ХХ ст.). Київ, 2010.
3. Городня Н. Д. Історія країн Азії та Африки у ХХ столітті: курс лекцій. Навчальний посібник. Київ, 2023.
4. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки 1918-1999 рр. Львів, 2006.
5. Новітня історія країн Азії та Африки: навчально-методичний посібник. Укладач Порох Н. В. Полтава, 2021.
6. Поп Ю. І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – поч. ХХ ст.): підручник. Київ, 2012.
7. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): навч. посібник. Київ, 2007.
8. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кін. ХХ ст.). Суми, 2002.
9. Степанков В. С., Дубінський В. А. Новітня історія країн Азії та Африки. Навчально-методичний посібник з організації самостійної роботи для студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 2022.
10. Степанков В. С., Дубінський В. А., Опря І. А. Нова історія країн Азії та Африки. Навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 2007.

ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Предмет, метод та функції теорії держави та права.

Предмет теорії держави та права і її роль в оволодінні юридичними знаннями. Методологічне значення теорії держави та права. Загальнонаукові, спеціальнонаукові і приватнонаукові методи дослідження державно-правових явищ. Виникнення і розвиток загальнотеоретичної науки про державу та право (енциклопедія права, філософія права, загальна теорія держави та права). Загальнотеоретична юридична наука в Україні. Значення вивчення теорії держави та права для підготовки співробітників органів внутрішніх справ. Система учбового курсу теорії держави та права.

Поняття, походження і сутність держави.

Розуміння держави в історії державно-правової думки. Поняття держави, її соціальна цінність. Походження держави. Загальне і особливе в походженні держави. Ознаки, що відрізняють державу від самоуправління в первіснообщинному суспільстві. Розвиток держави, її історичні типи. Ознаки, що відрізняють державу від інших організацій суспільства. Правова держава та її основні ознаки. Правова держава і громадянське суспільство.

Держава і політична система суспільства.

Політична система суспільства, її основні функції та елементи. Політична діяльність як основний системоутворюючий фактор в політичній системі суспільства. Політична система України. Місце і роль держави в політичній системі. Політична і державна влада. Форми взаємодії держави з іншими суб'єктами політичної системи. Суверенітет держави і його зв'язок з суверенітетом народу і національним суверенітетом. Особливості положення держави в політичній системі України.

Форми держави.

Поняття форми держави. Співвідношення форми держави з її сутністю. Форма правління. Монархічна та республіканська форма правління. Їх види і основні риси. Поняття і види форм державного устрою. Унітарна держава, федерація, конфедерація, імперія, їх основні ознаки і особливості. Роль економічних, політичних, національних та інших факторів у виборі форми державного устрою. Поняття державно-правового режиму. Його співвідношення з формою правління, формою державного устрою. Види державно-правових режимів. Особливості елементів форм Української держави.

Механізм та функції держави.

Поняття функцій держави. Взаємозв'язок і взаємозалежність функцій держави, їх розвиток на різних етапах розвитку держави. Класифікація функцій держави. Внутрішні функції держави. Економічні функції і особливості їх здійснення в умовах ринкової економіки. Становлення і збагачення функцій соціального обслуговування. Екологічна функція. Розвиток функцій захисту правопорядку, охорони власності, прав і свобод громадян. Зовнішні функції держави, їх розвиток у сучасному світі. Основні і неосновні функції. Постійні і тимчасові функції держави. Форми і методи здійснення функцій держави. Поняття механізму держави. Механізм держави як система державних організацій. Державні організації: поняття, основні ознаки, види. Поняття державного апарату, його співвідношення з механізмом держави. Принцип розподілу влад і структура державного апарату. Законодавча, виконавча і судова влади, їх соціальне призначення, основи організації і взаємодії. Вимоги до державного апарату в умовах демократичної правової держави. Органи внутрішніх справ у механізмі держави та їх роль у здійсненні державних функцій. Основні напрямки удосконалення організації і діяльності механізму Української держави та органів внутрішніх справ.

Поняття, походження та розвиток права.

Розуміння права в історії державно-правової думки. Поняття права, його соціальна цінність. Право як нормативний регулятор суспільних відносин. Історичні типи права. Функції права. Спеціально-юридичні функції права. Право і управління. Правові форми діяльності держави. Право і державний примус.

Об'єктивне право: поняття, ознаки, принципи, структура.

Поняття права, його відмінні ознаки. Різноманітність визначень права. Об'єктивне право. Сутність, зміст, структура і соціальна цінність об'єктивного права. Право і закон. Принципи права: загальноправові, міжгалузеві, галузеві, принципи інститутів права, їх характеристика. Структура та форми права.

Правоутворення та форми права.

Поняття правоутворення. Правотворчість як особлива форма соціального управління. Суб'єкти, принципи і стадії правотворчості. Правотворчість і юридична техніка. Поняття і види форм (джерел) права, їх особливості. Нормативно-правовий акт як основна форма (джерело) права. Види нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів внутрішніх справ. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та по колу осіб.

Норми права та інші соціальні норми.

Поняття соціальних норм. Види соціальних норм і їх особливості. Поняття норми права. Норма права як елемент права. Норма права як загальнообов'язковий стандарт поведінки. Норма права і стаття нормативно-правового акту. Види, структура і ефективність норм права. Співвідношення і взаємодія норм права з іншими соціальними нормами.

Система права та система законодавства.

Поняття системи права, її об'єктивна обумовленість і головні властивості. Системність як особлива властивість права. Норма права, правовий інститут, підгалузь права, галузь права, правовий комплекс як основні структурні елементи системи права; їх характеристика. Основи і принципи побудови і функціонування системи права. Предмет і метод правового регулювання як основи розподілу права на галузі і інститути права. Поняття і зміст системи законодавства, її співвідношення з системою права. Система законодавства України. Систематизація нормативно-правових актів. Кодифікація, інкорпорація та консолідація. Систематизація нормативних актів Міністерства внутрішніх справ України.

Форми реалізації права.

Поняття, форми реалізації норм права. Методи забезпечення реалізації норм права. Виконання як форма реалізації норм права. Використання як форма реалізації норм права. Дотримання як форма реалізації норм права. Соціальний і правовий зміст реалізації норм права. Реалізація норм права у сфері професійної діяльності органів внутрішніх справ.

Застосування права як особлива форма їх реалізації.

Поняття застосування норм права як особливої форми їх реалізації. Суб'єкти і стадії застосування норм права. Вимоги правильного застосування норм права. Акти застосування норм права. Прогалини в законодавстві і шляхи їх усунення. Аналогія права і аналогія закону. Юридичні колізії та шляхи їх вирішення. Особливості застосування норм права органами внутрішніх справ. Вимоги правильного застосування норм права органами внутрішніх справ. Акти застосування норм права, що видаються органами внутрішніх справ.

Тлумачення норм права і його значення в діяльності ОВС.

Поняття, необхідність і цілі тлумачення нормативно-правових актів. Види і способи тлумачення норм права. Акти тлумачення норм прав, поняття і класифікація. Тлумачення правових норм в правозастосовчій діяльності. Тлумачення норм права, що здійснюється працівниками органів внутрішніх справ.

Правові відносини.

Поняття і основні риси правових відносин. Види правовідносин і критерії їх класифікації. Склад і зміст правовідносин. Поняття і види суб'єктів правовідносин. Правосуб'єктність: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність. Органи внутрішніх справ як суб'єкт правовідносин. Поняття та види суб'єктів правовідносин. Поняття та види об'єктів правовідносин. Юридичні факти: поняття і класифікація. Особливості правовідносин за участю органів внутрішніх справ.

Правова поведінка.

Соціальна поведінка і її види. Нормативна поведінка. Право і поведінка. Правова поведінка: поняття, ознаки, структура. Види і співвідношення з іншими видами соціальної поведінки. Поняття і ознаки правомірної поведінки. Правові наслідки правомірної поведінки. Стимулювання і заохочення правомірної поведінки, засоби її охорони і захисту.

Правопорушення: поняття і ознаки. Види правопорушень. Професійна правова поведінка співробітників органів внутрішніх справ.

Правова свідомість та правова культура.

Право. Правосвідомість і духовне життя суспільства. Структура правосвідомості. Джерела формування правосвідомості. Правова ідеологія і правова психологія, їх співвідношення. Види правової свідомості. Правова культура. Структура та види правової культури. Професійна правосвідомість та правова культура співробітників органів внутрішніх справ.

Юридична відповідальність.

Юридична відповідальність: поняття, ознаки. Види юридичної відповідальності. Перспективна юридична відповідальність. Ретроспективна юридична відповідальність. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності. Функції юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності і їх характеристика. Поняття дисципліни і її види. Суспільний порядок і правопорядок: поняття, зміст і співвідношення.

Державна дисципліна, законність та правопорядок.

Державна дисципліна: поняття і форми виявлення (трудова, планова, фінансова, виробнича і т.п. дисципліна). Поняття законності і її зміст. Принципи законності. Нормативно-правова основа законності. Гарантії законності. Законність як конституційний принцип організації і діяльності ОВС. Роль ОВС у охороні і зміцненні законності і правопорядку.

Правове регулювання та його механізм.

Поняття і форми правового впливу на суспільні відносини. Правове регулювання: поняття, предмет, метод, межі. Стадії процесу правового регулювання. Типи правового регулювання. Механізм правового регулювання: поняття, основні елементи, їх зв'язок і взаємодія. Ефективність механізму правового регулювання. Особливості механізму правового регулювання у сфері діяльності органів внутрішніх справ.

Правовий статус особи і роль ОВС в його забезпеченні.

Людина, особа, громадянин. Поняття і основні елементи правового статусу особи. Діяльність органів внутрішніх справ як елемент системи гарантій здійснення прав, свобод і обов'язків громадян. Основні напрямки діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню здійснення прав, свобод і обов'язків громадян. Підстави і межі втручання працівників органів внутрішніх справ в процес здійснення громадянами їх прав, свобод і обов'язків.

Правова система: поняття, характеристика елементів.

Правова система. Співвідношення правової системи і системи права. Статичні елементи правової системи. Динамічні елементи правової системи. Юридична практика в правовій системі. Правова система України та перспективи її розвитку.

Основні правові системи сучасності.

Порівняльне правознавство як наука. Різноманітність сучасних правових сімей: поняття та види. Романо-німецька правова сім'я і її особливості. Структура і джерела англосаксонського права. Мусульманське право. Інші правові системи.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
2. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 584 с.
3. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
4. Бурдін М. Ю., Логвиненко І. А., Лазарев В. В. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
5. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
6. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.

7. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.
8. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
9. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
10. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 584 с.
11. Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І.М. Теорія держави і права: підручник/ за заг. ред. д.ю.н., проф. М.С.Кельмана. Тернопіль, 2018.
12. Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 416 с
13. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528с.
14. Тетарчук І., Дяків Т. Теорія держави і права: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 184 с.
15. Теорія держави і права : навч. посіб. / [О. О. Тихомиров, М. М. Мікуліна, Ю.А. Іванов та ін.] ; за заг. ред. Л. М. Стрельбицької. – Київ : Кондор Видавництво, 2016. – 332 с.
16. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваїте, 2015. – 392 с.
17. Петришин О. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. та ін. Теорія держави і права; за ред. О.В.Петришина.-Х.: Право, 2015. – 368 с.
18. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-с – вид., змін. й доповн. / М.В. Кравчук (авт.- упоряд.). – К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2014. – 608 с.
19. Скакун О. Ф. Теорія права і держави [Текст] : підручник - 4-те вид., доп. і перероб. - Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. - 524 с.
20. Теорія держави і права : [підручник] / [за вимогами кредитно модульної системи навчання] / Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є.О. Гіди. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – 576 с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Конституційне право – провідна галузь національного права України.

Поняття та предмет галузі конституційного права. Місце та роль конституційного права в системі національного права України. Конституційно-правові норми та їх специфіка. Підстави класифікації та види конституційно-правових норм. Конституційно-правові принципи та інститути. Поняття, структура та специфіка конституційно-правових відносин. Поняття та система джерел конституційного права України. Відповідальність в конституційному праві. Предмет, система, джерела та функції науки конституційного права.

Конституція України та її розвиток.

Поняття, ознаки та предмет конституції. Структура та види конституцій. Основні положення теорії конституціоналізму: сутність, функції, риси та юридичні властивості конституції. Охорона конституції. Історія конституційного розвитку України. Порядок прийняття, введення в дію Конституції України та внесення до неї змін. Поняття, основні етапи та головні напрямки новітньої конституційної реформи в Україні.

Конституційний лад і його закріплення в конституції України.

Поняття конституційного ладу та його співвідношення з суспільним та державним ладом. Закріплення загальних засад конституційного ладу в Конституції України. Народний суверенітет і його співвідношення з національним і державним суверенітетом. Форми здійснення народовладдя. 4. Форма правління, територіального устрою та державно-правового режиму згідно Конституції України. Україна – суверенна і незалежна держава,

демократична, правова, соціальна держава. Конституція про основні функції і обов'язки Української держави. Захист конституційного ладу України.

Основи правового статусу людини і громадянина. громадянство України. правове становище іноземців та осіб без громадянства. правовий статус біженців

Поняття та види правових статусів людини і громадянина. Поняття та елементи конституційного правового статусу людини та громадянина. Основні принципи правового статусу людини і громадянина та їх конституційне закріплення. Громадянство України: поняття, ознаки, принципи. Належність, набуття та припинення громадянства України. Повноваження органів, організацій і посадових осіб по вирішенню питань громадянства України. Виконання рішень, прийнятих з питань громадянства України. Поняття правового статусу іноземців та осіб без громадянства. Правове регулювання перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні. Відповідальність іноземців та осіб без громадянства за порушення законів України. Правовий стан біженців в Україні.

Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина.

Поняття, природа та риси конституційних прав та свобод людини і громадянина. Класифікація конституційних прав і свобод людини і громадянина. Конституційні гарантії захисту та практичного здійснення прав та свобод людини і громадянина. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Класифікація конституційних обов'язків людини і громадянина.

Народне волевиявлення.

Поняття та види виборів, їх соціальні функції. Виборче право і виборча система. Особливість виборчої системи України. Конституційні принципи виборчого права України. Виборчий процес в Україні: поняття та стадії, законодавче регулювання стадій виборчого процесу. Поняття та види референдумів, їх соціальні функції. Предмет референдуму. Призначення та проведення референдумів. Відповідальність за порушення виборчих прав громадян.

Конституційна система органів державної влади.

Державний механізм та державний апарат України. Поняття та ознаки органу державної влади. Конституційна система органів державної влади України. Принципи організації і діяльності державних органів України та їх закріплення в Конституції України.

Конституційно-правовий статус Верховної Ради України.

Верховна Рада України — парламент України. Поняття та ознаки парламенту. Види парламентів. Чисельний склад та структура Верховної Ради України. Строки повноважень ВРУ. Дострокове припинення повноважень ВРУ. Компетенція та акти Верховної Ради України. Статус народного депутата України. Сесія Верховної Ради України. Розгляд питань на пленарних засіданнях Верховної Ради України. Комітети і комісії Верховної Ради України: склад, порядок формування, функції та повноваження. Посадові особи Верховної Ради України. Поняття та стадії законодавчого процесу. Особливості проходження конституційних законів. Депутатські фракції, коаліція депутатських фракцій, Погоджувальна рада депутатських фракцій у Верховній Раді України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: функції та повноваження.

Президент України.

Місце і роль Президента України в механізмі державної влади. Компетенція Президента України. Строк повноважень Президента України. Конституція України про підстави і порядок дострокового припинення повноважень Президента України. Апарат та акти Президента України. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим.

Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади.

Поняття, ознаки та система виконавчої влади в Україні. Конституційний статус Кабінету Міністрів України. Склад та порядок формування Кабінету Міністрів України. Компетенція Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України. Припинення повноважень Кабінету Міністрів України. Апарат Кабінету Міністрів України. Центральні органи виконавчої влади. Місцеві органи виконавчої влади: система, порядок формування, повноваження.

Конституційні засади судової влади в Україні. Конституційний суд України. прокуратура.

Судова влада. Конституційні принципи та засади правосуддя. Система судових органів України. Місце Конституційного Суду України в механізмі державної влади. Склад, порядок формування та повноваження Конституційного Суду України. Процедура розгляду справ Конституційним Судом України. Суди загальної юрисдикції: система та компетенція. Спеціалізовані суди: система та компетенція. Конституційний статус суддів та судочинство в Україні. Вища рада правосуддя: порядок формування, склад та компетенція. Конституційні основи організації і діяльності прокуратури.

Територіальний устрій України.

Поняття та конституційні засади територіального устрою України. Система адміністративнотериторіально устрою України. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим. Конституційно-правовий статус Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Рада міністрів Автономної Республіки Крим. Гарантії та забезпечення статусу і повноважень Автономної Республіки Крим.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Конституційне право : підручник / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер ; ОБСЄ. - Київ : ВАІТЕ, 2021. - 528 с.
2. Конституційне право України: підручник [Електронний ресурс] / О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука // Харків. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.ly/JZtptq2>.
3. Конституційне право України : навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В. О. Боняк, В. А. Завгородній, А. В. Самотуга, Л. А. Філяніна. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
4. Конституційне право України: підруч. 8-е вид. перероб. та допов. Ужгород: Гельветика, 2018. 410 с.
5. Конституційне право України: посіб. для підгот. до іспитів / [Ю. Г. Барабаш та ін.]. 4-те вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2017. 369 с.
6. Конституційне право України: прагматичний курс :навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю.Д. Батан (та ін.); за заг. ред.. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова Одеса: Юридична література, 2017. 256 с.
7. Совгіря О. В. Конституційне право України. Повний курс: навчальний посібник / О. В. Совгіря, Н. Г. Шукліна. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.
8. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
9. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
10. Тертишник В. М. Конституція України: науково-практичний коментар / В. М. Тертишник. – Київ: Алерта, 2022. 430 с.

ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО

Загальна характеристика цивільного права України.

Цивільне право як приватне право. Предмет і метод цивільного права. Принципи цивільного права. Система цивільного права. Цивільне право у системі права. Джерела (форми) цивільного права. Цивільне право України та приватноправові системи сучасності. Цивільне право України як наука та навчальна дисципліна.

Цивільні правовідносини.

Поняття цивільних правовідносин. Види цивільних правовідносин. Структура цивільних правовідносин. Підстави їх виникнення, зміни і припинення.

Фізичні та юридичні особи як учасники цивільних відносин.

Цивільна правоздатність фізичної особи. Цивільна дієздатність фізичної особи. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою: підстави та

правові наслідки. Поняття, ознаки та загальна характеристика юридичних осіб. Види юридичних осіб. Господарські товариства. Порядок створення та припинення юридичної особи.

Об'єкти цивільних прав.

Поняття об'єктів цивільного права. Класифікація речей.

Строки та терміни в цивільному праві.

Поняття, значення та правова природа строків (термінів) у цивільному праві. Види цивільно-правових строків (термінів). Порядок визначення та обчислення строків (термінів). Позовна давність: обчислення, зупинення перебігу, переривання, правові наслідки спливу.

Правочини.

Поняття правочину, його ознаки та види. Умови дійсності правочину. Форма правочину. Недійсні правочини. Правові наслідки недійсності правочину.

Спадкові правовідносини.

Загальна характеристика спадкового права. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування. Особливості спадкування окремих видів майна. Спадковий договір.

Зобов'язальне право.

Поняття та ознаки зобов'язань. Види зобов'язань. Виконання зобов'язань. Забезпечення виконання зобов'язання. Припинення зобов'язання.

Загальні положення про цивільно-правовий договір. Договори про передачу майна у власність.

Поняття, види, зміст, порядок укладення, зміни та розірвання договору. Договори про передачу майна у власність. Договір купівлі-продажу. Договір роздрібної купівлі-продажу. Договір поставки. Договір контракції. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Договір міни. Договір дарування. Договір ренти. Договір довічного утримання.

Окремі види договорів.

Договір найму (оренди). Договір прокату. Договір найму (оренди) земельної ділянки. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди. Договір найму (оренди) транспортного засобу. Договір лізингу. Договір найму (оренди) житла. Договір позички.

Сімейне право та правовідносини.

Визначення сімейного права, його значення в системі права: предмет сімейного права, метод сімейного права, основні засади сімейного права. Поняття та види сімейних правовідносин: виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Захист сімейних прав та інтересів. Строки у сімейному праві України.

Сімейне законодавство.

Конституція України про шлюб та сім'ю. Сімейний кодекс – основне джерело сімейного законодавства. Закони та інші нормативно-правові акти в системі сімейного законодавства. Цивільний кодекс України в системі сімейного законодавства. Договір як джерело сімейно-правових норм. Звичай як джерело сімейно-правових норм. Міжнародні договори України в системі сімейного законодавства.

Шлюб.

Поняття шлюбу та його правова природа. Умови укладення шлюбу. Порядок вступу до шлюбу та державна реєстрація шлюбу та її правове значення. Умови недійсності шлюбу та визнання шлюбу неукладеним.

Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя.

Загальна характеристика та види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Майнові правовідносини подружжя. Правовий режим роздільного майна подружжя. Правовий режим спільного майна подружжя. Поділ сімейного майна подружжя. Шлюбний договір. Права та обов'язки подружжя щодо утримання.

Правовідносини батьків і дітей.

Загальні підстави виникнення прав і обов'язків батьків і дітей. Визначення походження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі між собою. Оспорювання батьківства, материнства.

Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків і дітей.

Поняття немайнових правовідносин батьків і дітей. Правовідносини батьків і дітей з приводу майна. Аліментні правовідносини батьків і дітей. Обов'язки батьків утримувати дитину. Стягнення аліментів за минулий час і заборгованість за аліменти. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання. Припинення обов'язку батьків утримувати дитину. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання. Правовідносини інших членів сім'ї та родичів. Особисті немайнові правовідносини інших членів сім'ї. Майнові правовідносини інших членів сім'ї.

Усиновлення як форма влаштування дітей.

Поняття та сутність усиновлення. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення. Визнання усиновлення недійсним. Скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Опіка і піклування над дітьми.

Поняття і значення опіки та піклування над дітьми. Встановлення опіки та піклування над дітьми. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування. Права та обов'язки опікунів та піклувальників. Припинення опіки або піклування над дітьми.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 342 с. 17
2. Іванов Ю.Ф., Куриліна О.В., Іванова М.В. Цивільне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посібник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
4. Ромовська З.В. Українське сімейне право: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 500 с.
5. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Право власності: Підручник. – К.: Правова єдність, 2011. – 246 с.
6. Сімейне право України: Підручник / Заг. Ред.. В.І.Борисової та І.В.Жилінкова. – К.:Юрінком Інтер, 2006. – 264 с.
7. Сімейний кодекс України. – К.,2019. 765 с.
8. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. – Вид. 6-те, перероб. – Харків : Право, 2022. – 220 с
9. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
10. Цивільне право України : навч. посіб. до складання вступ. випробування в магістратуру у форматі ЗНО / В. І. Борисова, К. Ю. Іванова, Б. П. Карнаух, Ю. Є. Ходико. – Харків : Право, 2021. – 396 с.
11. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
12. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах / за ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
13. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2014. Т.1. 656 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Поняття кримінального права України

Закон про кримінальну відповідальність. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі. Поняття кримінального права як самостійної галузі права. Завдання та функції кримінального права. Конституція України та її значення для кримінального права. Кримінальне право і суміжні галузі (системи) права: конституційне право, адміністративне право, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче, міжнародне право. Система кримінального права.

Кримінальне правопорушення та кримінальна відповідальність

Поняття кримінального правопорушення. Класифікація кримінальних правопорушень. Ознаки кримінального правопорушення. Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення. Кримінальна відповідальність як вид юридичної відповідальності, її поняття та ознаки. Форми реалізації кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність і кримінально-правові відносини: суб'єкти, об'єкт і зміст.

Склад кримінального правопорушення та його характеристика

Поняття складу кримінального правопорушення і його значення. Елементи та ознаки складу кримінального правопорушення, їх зміст і органічна єдність. Поняття та значення об'єкта та об'єктивної сторони кримінального правопорушення. Поняття та значення суб'єкта та суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Співучасть у кримінальному правопорушенні. Покарання

Поняття та ознаки співучасті у кримінальному правопорушенні. Види співучасників. Поняття покарання за кримінальним правом України, його ознаки. Мета покарання. Поняття, ознаки та значення системи покарань. Класифікація покарань. Поняття і загальні засади призначення покарання, зміст їх критеріїв. Значення для призначення покарання обставин, що пом'якшують (ст. 66 КК) і обтяжують (ст. 67 КК) покарання, їх види та характеристика.

Поняття та завдання кримінального процесуального права

Поняття кримінального процесуального права, його предмет та методи. Завдання кримінального процесу. Поняття, види та структура кримінальних процесуальних норм. Джерела кримінального процесуального права України. Кримінальне процесуальне законодавство та його система. Співвідношення кримінального процесу (кримінального провадження) з іншими видами діяльності.

Поняття суб'єктів кримінального процесу та їх класифікація

Поняття і класифікація суб'єктів кримінального провадження, сторони кримінального провадження. Суд (суддя), присяжний як суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності. Слідчий суддя та його повноваження у кримінальному процесі. Прокурор та його повноваження у кримінальному процесі. Слідчий, керівник органу досудового розслідування та їх повноваження. Оперативні підрозділи як суб'єкти кримінального провадження. Підозрюваний, обвинувачений, їх процесуальне становище. Захисник у кримінальному процесі, його права та обов'язки. Потерпілий та його представник у кримінальному процесі. Свідок у кримінальному процесі, його права, обов'язки та відповідальність. Експерт і спеціаліст у кримінальному процесі. Відводи учасників кримінального провадження.

Поняття заходів забезпечення кримінального провадження

Поняття, види та класифікація заходів забезпечення кримінального провадження. Запобіжні заходи: поняття та види. Мета і підстави застосування запобіжних заходів. Загальний порядок застосування запобіжних заходів. Зміна чи скасування запобіжного заходу.

Стадії кримінального провадження

Поняття, значення, завдання та форми досудового розслідування. Поняття, суть, значення, види та класифікація слідчих (розшукових) дій. Поняття та значення повідомлення особі про підозру. Зупинення та форми закінчення досудового розслідування. Підсудність та підготовче судове провадження. Судовий розгляд. Провадження в суді апеляційної та касаційної інстанції. Провадження за нововиявленими обставинами. Виконання судових рішень.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник : у 3 т. Київ : Дакор, 2018. Т. 1 : Загальні засади. 562 с.
2. Конопельський В.Я., Плужник О.І., Резніченко Г.С. Основи кримінального права : навчальний посібник. Одеса : ОДУВС, 2021. 302 с.
3. Кримінальне право України : Загальна частина : навчальний посібник для студентів, курсантів, аспірантів, докторантів, наук.-пед. працівників юрид. фак.закл. вищ. освіти. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Львів, 2019. 666 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А.А. Васильєв, Є.О. Гладкова, О.О. Житний та ін. ; за заг. ред. проф. О.М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
6. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ахмедов Махір Байрам огли, Бабенко А.М. та ін. ; за заг. ред. В.Я. Конопельського, В.О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. 452 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В.М. Бесчастного та О.М. Джужи. Київ : Дакор, 2018. 386 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків: Право, 2020. 656 с.
9. Кримінальний процес : підручник / І. В. Басиста, Р. І. Благута, І. В. Гловюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. Ч. 1. 492 с.
10. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях : навч. посіб. / авт. кол. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т. Г. Фоміної. Харків: ХНУВС, 2021. 300 с.
11. Кримінальний процес : навч. посібник / Ю.П. Аленін, Л.І. Аркуша; НУ «Одеська юридична академія» [Електронне видання]. Одеса : Фенікс, 2020. 582 с.
12. Кримінальний процес: підручник за заг. ред. проф. Канціра В.С. та ін. Львів, 2015. 420 с.
13. Кримінальний процес України: загальна частина: підручник / О. О. Волобуєва, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов та ін. Київ: ВД «Дакор», 2015. 172 с.
14. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ: Істина, 2014. 432 с.

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

Історія держави і права України як наука і навчальна дисципліна

Предмет курсу «Історія держави і права України» і його завдання. Методологія викладу і вивчення дисципліни. Місце історії держави і права України в системі юридичних і гуманітарних дисциплін. Взаємозв'язок історії держави і права України з іншими юридичними і гуманітарними дисциплінами. Періодизація курсу історії держави і права України. Історіографія курсу «Історія держави і права України». Нормативні та доктринальні джерела вивчення курсу «Історія держави і права України».

Перші державні утворення і право на території України (середина I тис. до н.е. – V ст. н.е.).

Переддержавні форми цивілізації на території сучасної України. Право Скіфських ранньодержавних утворень: Велика (VII-III ст. до н.е.) та Мала (Кримська) Скіфія (III ст. до н. е. - III ст. н.е.). Формування та розвиток античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї кін. VII ст. до н.е. – перш. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика) та їх право.

Держава і право Київської Русі

Розселення східних слов'ян на території України. Суспільно-політичний розвиток східних слов'ян від військово-демократичної організації племен до ранньофеодальної

держави. Союзи племен, міжплементний військово-політичний союз антів – Антське царство (кінець IV – початок VII ст.). Об'єднання союзів племен і створення союзу слов'янських племен під назвою “Русь” (VII ст.). Утворення ядра давньоруської державності — своєрідної федерації князівств Руська земля (VII–IX ст.). Об'єднання південного та північного ранньодержавних утворень у Давньоруську державу з центром у Києві. Суспільний лад. Відмінності у правовому становищі соціальних груп міського населення. Державний лад. Центральні органи влади й управління: великий князь, боярська рада, князівські з'їзди (снеми), віче. Податкова система та військова організація. Система судових органів. Джерела права Київської Русі: звичаєве право; нормативні акти (закони, збірки законів „Руська Правда”); нормативні договори; канонічне право; формування правової системи. Державно-правова думка. Джерела та основні риси державного права Русі у період роздробленості: причини роздробленості, її юридичне закріплення; правовий стан населення.

Суспільно-політичний лад і право на українських землях в литовсько-руську добу

Утворення Литовської держави. Передумови та процес приєднання українських земель до Великого князівства Литовського. Ліквідація автономії українських земель і перетворення їх на воєводства у складі Великого князівства Литовського. Польсько-литовські унії: Кревська 1385 р., Городельська 1413 р., Люблінська 1569 р. Зміни у правовому статусі українських земель. Суспільний лад. Судова система. Великокнязівський суд. Провінційні суди. Феодальні (доменіальні) суди. Церковні суди. Копні (громадські) суди. Судова система за реформою 1564 р.: гродські (замкові), земські (шляхетські трибунали), підкоморські суди. Джерела права. Звичаєве право. Руська Правда. Великокнязівські привілеї, їхня класифікація (пожалувані, пільгові, охоронні, земські, обласні). Система покарань. Судовий процес. Елементи слідчого (інквізиційного) процесу. Судові докази.

Право Запорізького козацтва у XVI – на поч. XVIII ст. Запорозька Січ, її військово-адміністративний устрій та право

Право Запорізького козацтва у XVI – на поч. XVIII ст. (Стара Січ): виникнення; джерела права; правовий статус; військово-адміністративний устрій; судоустрій; основні риси права (цивільного, кримінального, процесуального). Реєстрове козацьке військо: генеза; джерела правового регулювання статусу реєстровців (звичаєве право, королівські привілейні грамоти, сеймові постанови); органи військово-адміністративного самоврядування.

Формування правової системи України у період національно-визвольних змагань середини XVII ст.

Джерела права України періоду визвольних змагань середини XVII ст.: звичаєве право, основні риси звичаєвого козацького права, міжнародні угоди, нормативні акти (універсали), «старі» збірки законів, канонічне право, правова думка (Б. Хмельницький, А.Кисіль). Державне право України періоду формування національної козацької держави середини XVII ст.: правовий стан населення (селянство, міщанство, козацтво, шляхта); виборче право; державний устрій, форма правління, полково-сотенна система (визначення, структура, функції); режим; самоврядування (міст, Січі); судоустрій. Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.

Українська гетьманська держава та її право (середина XVII – кінець XVIII ст.)

Політико-правове становище Гетьманщини у складі Росії. Гетьманські статті: Переяславські 1659 р. Ю. Хмельницького; Московські 1665 р. І. Брюховецького; Глухівські 1669 р. Д. Многогрішного; Конотопські 1672 р. І. Самойловича; Коломацькі 1687 р. І. Мазепи; Решетилівські 1709 р. І. Скоропадського; «Рішучі пункти» 1728 р. Д. Апостола. Спроба І. Виговського змінити державний статус Гетьманщини (Гадяцький договір 1658 р.). Суспільний устрій. Органи влади й управління Гетьманщини. Судова система. Правова система. Джерела і розвиток права. Звичаєве козацьке право. Рішення загальновійськової ради. Гетьманські статті як джерела права. Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького 1710 р. Царське законодавство. Гетьманське законодавство: універсали, ордери, грамоти, листи, інструкції. Зміни у судовому процесі. Обвинувально-змагальний та слідчий (інквізиційний) види процесу.

Суспільно-політичний устрій та право на українських землях у складі Російської імперії (XIX – початок XX ст.)

Основні етапи ліквідації української державності в складі Російської імперії; ліквідація магдебурзького права; колонізація українських земель Російською імперією та її правовий режим. Суспільний лад. Зрівняння українського дворянства у правах із російським (укази 1801, 1835 р.). Протекціонізм царизму щодо дворянства. Адміністративно-територіальний устрій, органи влади й управління на українських землях. Перетворення намісництв у губернії. Генерал-губернаторства. Центральне управління. Губернські правління. Реформи 60-70-х рр. Джерела права. Кодифікація права України. Поширення на Україну в 1840–1842 рр. загальноімперського законодавства. Повне зібрання законів Російської імперії 1830 р. Звід законів Російської імперії 1832 р. Виникнення галузевого законодавства. Цивільне право. Адміністративне право. Шлюбно-сімейне право. Кримінальне право. Зміни в цивільно-процесуальному й кримінально-процесуальному законодавстві.

Суспільно-політичний устрій та право на українських землях у складі Австро-Угорщини (XIX – початок XX ст.)

Політико-правове становище українських земель у складі Австро-Угорської імперії. Суспільний лад. Адміністративно-територіальний поділ. Органи влади й управління. Револуційний рух, Конституція 1848 р. Зміни в політико-правовому становищі українських земель. Головна Руська Рада. Антидемократична конституція 1849 р. Крайові конституції 1850 р. Унія Австрії та Угорщини 1867 р. Правління намісника Галичини та крайове президентське правління Буковини. Крайові сейми Галичини та Буковини. Суди на західноукраїнських землях. Прокуратура. Фінансова прокуратура. Адвокатура. Правова система. Джерела права. Характеристика галузей права. Практика апробації австрійського законодавства у Галичині. Дія австрійського законодавства на території Галичини та Буковини: Цивільний кодекс 1811 р.; Цивільно-процесуальний кодекс 1796 та 1895 рр.; Кримінальний кодекс 1803 та 1852 рр.; Кримінально-процесуальний кодекс 1853 і 1873 рр. Кримінальний кодекс Угорщини 1879 р. та запровадження його на Закарпатті.

Державний лад і право України доби національно-демократичної революції 1917-1921 рр. ЗУНР.

Зміни у суспільно-політичному устрої внаслідок Лютневої буржуазно- демократичної революції у Росії. Утворення Центральної Ради. Всеукраїнський національний конгрес (6–8 квітня 1917 р.). Універсали УЦР та їх правові наслідки. Україна в умовах австро-німецької окупації. Реформування судочинства. Виникнення “надзвичайного правосуддя”. Самосуди. Створення прокуратурії. Зовнішньополітична діяльність. Військове будівництво. Законодавча діяльність Центральної Ради. Закони Конституція УНР, її зміст та значення. Проголошення П. Скоропадського на з’їзді українських хліборобів 29 квітня 1918 р. гетьманом України. Проголошення Української держави. Історико-правова характеристика природи Гетьманату П. Скоропадського.

Створення Директорії, організація повстання проти Гетьманату, прихід до влади. Декларація від 26 грудня 1918 р. Створення уряду. Акт злуки УНР і ЗУНР. Трудовий конгрес. Формування органів влади й управління. Оголошення війни Радянській Росії. Внутрішня та зовнішня політика Директорії. Місцеве управління. Розпад Австро-Угорської імперії.

Держава і право України в період становлення та існування тоталітарно-репресивного режиму (1922-1939 рр.)

Перехід до нової економічної політики. Постанова ВУЦВК від 27 березня 1921 р. “Про заміну продовольчої розкладки натуральним податком”. Договірні відносини між УСРР і РСФРР. Утворення Союзу РСР. Державно-правове становище України за договором про утворення СРСР (грудень 1922 р.) і Конституцією СРСР (1924 р.). Перебудова державного апарату УСРР у зв’язку з утворенням СРСР. Кодифікація законодавства. Деформація державно-політичної системи. Посилення партійно-апаратної диктатури в усіх галузях державного, господарського і соціально-культурного будівництва. Ліквідація правових основ багатоукладної економіки. Зміни в органах центральної влади. Адміністративно-

територіальна реформа (центр – область – район). Створення загальносоюзної централізованої системи прокурорських органів. Джерела права. Конституція УРСР 1937 р. Особливості цивільно-правового регулювання.

Особливості державно-правового розвитку України у другій половині ХХ ст. (1945-1991 рр.)

Повоєнний сталінський режим. Членство України в ООН і розширення міжнародних зв'язків. Ліквідація надзвичайних органів влади й управління. Відновлення конституційних органів влади. Вибори до Верховної Ради України та місцевих органів влади й управління. Десталінізація. Повоєнні зміни в законодавстві. Початок кодифікації загальносоюзного та республіканського законодавства. Процес реабілітації невинно засуджених під час масових репресій. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР 1960 р., Цивільно-процесуальний кодекс УРСР 1963 р. Конституція СРСР 1977 р. і Конституція УРСР 1978 р. Правові основи та діяльність вищих органів влади та управління. Судова система УРСР.

Видання Зводу законів СРСР і зводів законів союзних республік. Нормативно-правове закріплення процесу курсу на «перебудову» в СРСР та УРСР (сер. 80-х – 1991 рр.): джерела права (зміни і доповнення до Конституції СРСР 1977 та УРСР 1978 рр.; джерела цивільного, шлюбно-сімейного, трудового, адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального права; Закон „Про мови в УРСР”; Декларація про державний суверенітет УРСР від 16 липня 1990 року); розвиток правової думки в умовах багатопартійності; реформування цивільного та господарського законодавства. Демократичні зміни у праві УРСР (сер. 80-х – 1991 рр.): конституційне право (розширення прав і свобод громадян; реформи державного апарату; визнання і реалізація принципу розподілу влади; проголошення державного суверенітету УРСР); господарське право (нормативна регламентація пошуку нових шляхів та методів господарювання, правове регулювання здійснення реформ в економіці); адміністративне, цивільне, земельне, трудове, кримінальне, процесуальне право.

Державно-правовий розвиток України в роки незалежності

Становлення та розбудова незалежної України, їх конституційно-правове та міжнародно-правове забезпечення (1991-1996 рр.): правове оформлення розпаду СРСР; проголошення реформи державного апарату; Конституційний договір 1995 р., опрацювання та прийняття Конституції України 1996 р.; державна символіка; державна мова; джерела національного права незалежної України; становлення поліджерельності права (Конституція України, конституційні закони, рішення Конституційного Суду, постанови і роз'яснення Верховного Суду, акти місцевого самоврядування тощо. Заснування національних органів охорони громадського порядку. Органи прокуратури, державної безпеки, податкові органи, адвокатура, органи юстиції, нотаріальні органи України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у 1991-1996 рр. (нормативно-правове забезпечення; особливості діяльності); організаційно-правові засади становлення системи МВС України; основні завдання та напрями її реформування. Тенденції розвитку правової системи України після проголошення державної незалежності у 1991 р. Демократизація діяльності державно-владних інституцій. Політична криза 2004 р. «Помаранчева революція» в Україні. Конституційна реформа 2004 р. Трансформація форми державного правління в Україні від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки. Відміна конституційної реформи 2004 р. Конституційним Судом України. Повернення до президентсько-парламентської форми правління.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Основна:

1. Історія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навчальних закладів / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін.; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Майдан, 2018. 616 с.
2. Історія держави і права України: підручник / В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янцев та ін. Харків : Право, 2013. 704 с.

3. Історія держави і права України: підручник / за ред. О. М. Бандурки, Х.: ХНУВС, 2019. 448 с.
4. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навчальний посібник / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова. Харків : ХНУ ім. Каразіна, 2015. 348 с.
5. Історія держави і права України. Академічний курс: підручник: у 2-х т. / [за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина]. Київ: Ін Юре, 2000. Т. 1. 648 с.
6. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: підручник. Київ: Ін юре, 2007. 624 с.
7. Музиченко П.П. Історія держави і права України: навч. посіб. 6-те вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 471 с.
8. Трофанчук Г.І. Історія держави та права України: навч. посіб.: Рекомендовано МОН України. К.: Юрінком Інтер, 2011. 382 с.
9. Історія держави і права України: практикум / М.Ю. Бурдін, О.А. Гавриленко, І.Д. Коцан та ін. Харків : ФОВ Бровін О.В., 2017. 444 с.

Додаткова:

1. Дахно І.І. Історія держави і права України: навч. Посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 408 с.
2. Дудник О.В. Історія держави і права України: навч. посіб. Умань: Візаві, 2017. 204 с.
3. Іванов В. М. Історія держави і права України: підручник. Київ: КУП НАНУ, 2013. 892 с.
4. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: доновітній час: навч. Посіб./ І.Я. Терлюк. К.: Атіка, 2006. 399 с.
5. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України: навч. посіб./ Г.І.Трофанчук. К.: Юрінком Інтер, 2011. 381с.
6. Щукін В. В. Історія держави і права України: словник термінів і понять. К. : Кондор, 2011. 282 с.
7. Крикун Ю. С. Звичаєве право українців у наукових дослідженнях 1920-х - початку 1930-х років [Текст] : [монографія] / Юлія Крикун. Київ : Дуліби, 2016. 178 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
8. Окіпнюк В. Т. Органи державної безпеки УРСР (1922-1941 рр.): історико-правове дослідження [Текст] : [монографія] / В. Т. Окіпнюк ; Нац. акад. Служби безпеки України. - 2-ге вид., доопрац. та допов. Херсон : Грінь Д. С. [вид.], 2017. 389 с. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=4OoQUYMAAAAJ&hl>
9. Бойко І. Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772-1918) [Текст] : навч. посіб. / Бойко І. Й.; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Юрид. ф-т. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 311 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

ТРУДОВЕ ПРАВО

Трудові відносини

Праця людини, право на працю, ставлення людини до праці. Предмет, метод, система трудового права. Джерела трудового права. Принципи трудового права. Суб'єкти трудового права. Трудові відносини та відносини, тісно пов'язані з трудовими. Особливості трудових відносин в умовах воєнного стану.

Зайнятість населення

«Зайнятість» і «зайняте населення»: порівняльна характеристика. Типові та нетипові форми зайнятості. Надомна та дистанційна робота як різновиди віддаленої роботи: відмінності. Безробіття, часткове безробіття: порівняльна характеристика. Процедура набуття статусу безробітного в Україні. Підходяща робота. Вивільнення працівників: підстави, процедура. Поворотне (повторне) прийняття на роботу.

Трудовий договір

Трудовий договір, трудовий контракт: поняття, порівняльна характеристика. Трудовий фріланс. Види трудового договору. Ознаки трудового договору. Етапи оформлення трудового договору. Випробування, його строки. Переведення, переміщення працівника:

порівняльна характеристика. Робота за сумісництвом, суміщення професій (посад): порівняльна характеристика.

Припинення та призупинення трудового договору

Підстави припинення трудового договору. Умови правомірності розірвання трудового договору. Припинення трудового договору з ініціативи роботодавця. Припинення трудового договору з ініціативи працівника. Припинення трудового договору з ініціативи третіх осіб. Відсторонення від роботи: правова характеристика. Особливості оформлення звільнення (стаття 40 КЗпП України). Випадки заборони звільнення працівників за законодавством України. Випадки призупинення трудового договору з ініціативи працівника та/або роботодавця.

Робочий час

Робочий час, його нормування. Види робочого часу. Режим робочого часу. Облік робочого часу. Робота по змінам та робота вночі. Надурочні роботи. Чергування. Регулювання праці тимчасових працівників. Вахтові роботи; роз'їзні роботи: порівняльна характеристика.

Час відпочинку

Поняття, види часу відпочинку. Види відпусток. Тривалість щорічної основної відпустки. Порядок і умови надання щорічних відпусток. Поділ відпусток. Перенесення щорічної відпустки. Відкликання працівника зі щорічної відпустки. Невикористані відпустки. Соціальні відпустки.

Трудова дисципліна. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність

Трудова дисципліна, Внутрішній трудовий розпорядок: поняття, характеристика. Поняття та види заохочення за успіхи в роботі. Дисциплінарна відповідальність відповідно до чинного законодавства про працю України. Матеріальна відповідальність: поняття, види. Умови настання матеріальної відповідальності. Підстави притягнення працівників до повної матеріальної відповідальності. Порядок відшкодування завданої шкоди працівником.

Охорона праці

Охорона праці та здоров'я працівників на виробництві: правове забезпечення. Норми та правила з техніки безпеки та виробничої санітарії, обов'язкові для виконання роботодавцем. Інструктаж з техніки безпеки: поняття, види. Види заходів з охорони праці. Нещасний випадок, пов'язаний з виробництвом (виробничий травматизм, трудове каліцтво, професійне захворювання). Праця жінок. Праця молоді. Дитяча праця.

Трудові спори

Трудові спори: поняття, кваліфікація, причини виникнення. Індивідуальні трудові спори: правова характеристика. Колективні трудові спори: правова характеристика. Страйк. Право на страйк. Визнання страйку незаконним. Самозахист у трудових відносинах.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Трудове право України: підручник (за ред. проф. О.М. Ярошенко). Харків. Видавництво 2022. 376 с. [Trudove.pravo.Ukrayiny.26.07.2022.pdf\(mon.gov.ua\)](http://Trudove.pravo.Ukrayiny.26.07.2022.pdf(mon.gov.ua))
2. Трудове право України: Навч. посібн. О.Г. Боднарчук, К.М. Васьківська, П.Р. Левчук. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 572 с.
3. Трудове право України: Підручник / за заг.ред. М.І. Іншина, В.Л. Костюка. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Центр проблем імплементації європейського соціального права, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національний університет «Острозька Академія». Київ : Юрінком Інтер, Буква Закону, 2020. 593 с.
4. Іванов Ю.Ф., Іванова М.В. Трудове право України: Навч. посіб., Київ, «Аллерта», 2020.
5. Тихонюк О.В., Трудове право: Навчально-методичний комплекс (навчальний посібник) до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів ступеня бакалавра усіх напрямів підготовки денної та заочної форми навчання. Навчальне електронне видання із наданням грифу Методичною радою КПП ім. Ігоря Сікорського, Протокол № 3 від 22.11.2018 (за поданням Вченої ради факультету соціології і права, Протокол № 11 від 25.06.2018). К.: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/26301>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання знань студентів з комплексного кваліфікаційного екзамену з нормативних та вибіркового навчальних дисциплін професійної підготовки визначенні згідно з «Положенням про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (нова редакція)».

Комплексний кваліфікаційний екзамен з нормативних та вибіркового навчальних дисциплін професійної підготовки є окремим кредитним модулем і оцінюється за 100 – бальною шкалою.

**Таблиця відповідності шкал оцінок якості
засвоєння навчального матеріалу**

Національна шкала	Критерії оцінювання
відмінно (90-100 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного іспиту за фахом засвоєний студентом повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом повністю сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
добре (82-89 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота має дві-три незначні помилки.
добре (75-81 бал)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний повністю, практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота має декілька незначних помилок або одну-дві значні помилки.
задовільно (67-74 бали)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний не повністю, але прогалини в знаннях не носять істотного (системного) характеру, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою комплексного екзамену за фахом навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками
задовільно (60-66 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний частково, деякі практичні навички роботи з навчальним матеріалом не сформовані, частина передбачених програмою комплексного екзамену за фахом завдань не виконана, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, відповідь фрагментарна, непослідовна.
Незадовільно (35-59 балів)	можливість повторного складання
Незадовільно (1-34 бали)	незадовільно з обов'язковим повторним курсом

Рейтингова оцінка з комплексного кваліфікаційного екзамену	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100 і більше	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	задовільно
60-66	E (задовільно)	
35-59	FX	незадовільно
34 і менше	F	